

เรื่อง “สยาม” หมายความว่าอะไร?

ม.ร.ว.สุขุมชาติ สุวดีกุล^๑

เรื่อง “สยาม” หมายความว่าอะไรนี้ เป็นเรื่องของการค้นคว้าที่มา คำแปลและความหมายของศัพท์ “สยาม” เป็นการสันนิษฐานโดยอาศัยหลักที่มีอยู่ใน ธรรมชาติ ในทางนิรุกติศาสตร์ ทางประวัติศาสตร์และวรรณคดี อันเป็นรากฐาน สำคัญของการศึกษาวิทยาการทางอักษรศาสตร์ของชาติ ความจริงศัพท์ “สยาม” นี้ หากพิจารณากันเพียงเฉินๆ ก็ดูไม่เป็นที่น่าสนใจมากนัก เพราะ เป็นเสมือนคำธรรมดาสามัญที่เคยพบเคยเห็นกันมาจนชินตาแล้ว ประกอบด้วย เป็น ชื่อของประเทศและสัญชาติของประชาชนชาวไทยมาแต่โบราณกาล จึงทำให้ไม่เห็น ข้ออันควรจะพิศวง แต่เมื่อมาพิจารณาดูให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่า การหาคำแปลและ ความหมายตลอดจนที่มาของศัพท์ “สยาม” ให้ได้ผลใกล้เคียงกับความเป็นจริงนั้น ย่อม กระทำได้ด้วยความลำบากยากยิ่ง ทั้งความหมายเดิมจะมีอยู่ว่าอะไรก็ได้มีผู้ใด กล่าวไว้ให้เห็นชัดไม่ มีแต่สันนิษฐานกันไปตามความคิดเห็นซึ่งไม่มีมติที่แน่นอน ทำให้ผู้ศึกษาในชั้นหลังไม่สามารถจะทราบได้แน่ชัดโดยเหตุและผลว่า “สยาม” มาจาก ไหน? เนื่องด้วยไม่มีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายที่แน่นอนของศัพท์ “สยาม” ได้ นี้เอง จึงเป็นเหตุให้ชนต่างชาติกล่าวได้ว่า “คนไทยเองก็ไม่รู้ว่าสยามมาจากไหน” และบางคนก็กล่าวว่า การที่ประเทศไทยได้ชื่อว่า “สยาม” นั้น เป็นเพราะ ฝรั่งโปรตุเกสเป็นผู้ตั้งชื่อให้^๒

การที่มีผู้กล่าวเช่นนั้น ฟังดูก็เป็นข้อที่น่าคิดและน่าเอาใจใส่อยู่บ้าง ยิ่งสำหรับคนไทยผู้เป็นเจ้าของประเทศสยาม เอกราชแห่งเดียวในคาบสมุทร

* อดีตหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย อดีตหัวหน้าภาควิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๑ Turpin

^๒ บาทหลวงตาซารดและเดอซัวลี กับ คำกล่าวของ Earnest Young ในหนังสือ Peeps at many lands – Siam

อินโดจีนด้วยแล้ว เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ความหมายและที่มาของชื่อประเทศตน ความจริงผู้ตั้งชื่อประเทศ ให้ชื่อประเทศนี้ว่า “สยาม” นั้น น่าจะเป็นเพราะศัพท์ “สยาม” มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภูมิประเทศหรือประชาชนชาวไทยในครั้งกระโน้นอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และน่าจะมีความสำคัญเท่ากันกับคำว่า “ไทย” ซึ่งมีอยู่กับชนชาวไทยในปัจจุบันนี้หรือยิ่งไปกว่าก็อาจเป็นได้ทั้งสองสถาน แต่ความหมายของศัพท์ “สยาม” นี้อาจเลื่อน และคงค่อยๆ กลายไปๆ ทีละน้อยๆ จนผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิมยิ่งขึ้นทุกที กระทั่งยากที่จะสืบเสาะค้นหาความหมายอันแท้จริงได้ ทำนองเดียวกับคำโบราณอื่นๆ ที่ยังความยุ่งยากให้แก่ผู้ศึกษานិรุกติศาสตร์ในสมัยนี้ ความหมายของศัพท์ “สยาม” จะถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลานานเท่าไร ยากที่จะกำหนดลงไปให้แน่นอนในขณะนี้ได้ ยิ่งนานวันเข้า ที่มา คำแปล และความหมายของศัพท์ “สยาม” ก็จะสูญไปสิ้นไป จนอยู่นอกข่ายของความเอาใจใส่ของปวงชน ผู้ใฝ่ใจและสนใจกระตือรือร้นที่จะรู้เรื่องราวของศัพท์ “สยาม” ในปัจจุบันนี้คงจะไม่มีใครอื่น นอกจากผู้มีใจรักในการศึกษาทางนิรุกติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวรรณคดีของชาติเท่านั้น เพราะบุคคลจำพวกนี้ มีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องสืบสวนค้นคว้าและบันทึกผลอันเกิดแต่ความอุตสาหะนั้นไว้ เพื่อประโยชน์แห่งการศึกษาในทางอักษรศาสตร์ อันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติสืบไป

การค้นคว้าหาความหมายของศัพท์ “สยาม” นี้ มิใช่ว่าจะเพิ่งมีผู้เริ่มคิดค้นเฉพาะในขณะเมื่อไทยเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” ไปเป็น “ไทย” ความจริงได้มีผู้พากเพียรค้นคว้ามานานนักหนาแล้ว แม้พระสารสาสน์พลขันธ์^๑ ข้าราชการไทยชาวอิตาลีเสียก็ได้เคยอธิบายไว้ในหนังสือ ASIATIC QUARTERLY ได้ความเพียงว่า “ปโตเลมีนักปราชญ์กรีกได้กล่าวถึง สามรัฐ ว่าเป็นชื่อภูมิประเทศใกล้เคียงกอก” แต่ก็หาได้ความชัดเจนไม่ว่า “สยาม” หมายความว่าอะไร ?

^๑ นายพันเอก เจริญ (Gerini)

ความจริงชื่อประเทศว่า“สยาม”นี้ ไทยน่าจะได้รับมานานแล้ว และน่าจะนานถึงสมัยเมื่อไทยยังมีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในประเทศจีนบัดนี้ เพราะตามประวัติศาสตร์ก็ปรากฏหลักฐานยืนยันว่า ไทยเดิมอยู่ในประเทศจีนและอพยพลงมาจากเมืองจีน ตามนิรุกติศาสตร์ภาษาก็น่าจะเชื่อได้ว่ามีความละม้ายคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ตามทางศีลธรรมและวัฒนธรรมไทยกับจีนก็นับว่ามีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกันหาหน่อยไม่^๕ จีนเคยเรียกไทยด้วยถ้อยคำสำเนียงคล้าย “สยาม” ว่า “เซียม”บ้าง “เสียม”บ้าง “เสียมก๊ก”บ้าง “เสียนโล่”บ้าง และบางคราวก็ว่า “เสียมหลอ” หรือ “เสียมล่อก๊ก” ฯลฯ ในหนังสือของโบราณคดีสโมสรเรื่อง “พระราชไมตรีในระหว่างกรุงสยามกับกรุงจีน”^๖ ซึ่งแปลจากหนังสือในภาษาจีนชื่อ คิมเตี้ยชกทงจี หวงเจียวมุนเหียนทงเค้า และ ยี่จี้บี่ซีชื่อ ปรากฏว่าแต่โบราณมาจีนเรียกพระเจ้าแผ่นดินไทยว่า “เสียมหลอ ก๊กอ่อง”^๗ ด้วยเหตุผลดังกล่าว มาแล้วนี้จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า “สยาม” เป็นชื่อเก่าแก่ที่ใช้เรียกไทยมาแต่โบราณกาลเมื่ออยู่ในประเทศจีน และเป็นชื่อที่ติดมากับชนชาติไทยในเมืองไทยเดิม ไทยใช้เรียกนามประเทศและสัญชาติของประชาชนมาโดยลำดับมาบ้างน้อยบ้างตามสมัยนิยม จนถึงวันชาติในพ.ศ.๒๔๘๒ ไทยจึงได้ประกาศเป็นรัฐนิยมเลิกใช้ชื่อ “สยาม” เสีย เปลี่ยนชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติของประชาชนเป็นประเทศไทย ชาวไทยและชาติไทยโดยลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้ไทยได้เป็น “ไท” โดยสมบูรณ์ คือ “เป็นไทแก่เทศ เป็นไทแก่ไทและเป็นไทแก่ไทย”และให้เพื่อนไทยด้วยกันรู้ถึงความ เป็นไทยของชาติว่า “ไทย” ในท่ามกลางแห่งคาบสมุทรอินโดจีนนี้เป็นชาติไทยโดยแท้ เป็นไทยที่สมบูรณ์ด้วยเอกราชเจดีย์ที่ไทยบูชา”

^๕ ดูหนังสือเรื่อง *The Tai Race* ของ William Clifton Dodd

^๖ ขุนเจนจันทน์อักษร (สุดใจ) เป็นผู้แปล

^๗ ดูพระบรมราชาธิบายในรัชกาลที่ ๔ และคำอธิบายในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๑ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

^๘ ชาวฝรั่งเศสผู้ใช้นามปากกาว่า C.A. เขียนไว้เรื่อง *Siam et Thaïlande* ในหนังสือ *L'illustration No 5028* ฉบับพิเศษ Le 150^e Anniversaire de la Revolution

ในเรื่องความหมายของคำว่า “ไทย” นั้น ได้มีผู้ค้นคว้าไว้ได้มาก ที่นับว่าสำคัญควรจะหยิบยกขึ้นพิจารณาก็คือ ความเห็นของพระยาประกาศกิจกรจักร (น่วม บุนนาค) ซึ่งมีอยู่ดังต่อไปนี้

“คำว่าไทยแปลว่าสว่างว่าขาว ในสันสกฤตใช้เรียกดวงอาทิตย์และพวกอารยว่าไทยด้วย เช่นคำว่าอุไทยคืออาทิตย์ขึ้น พระนามพระเจ้าสมันตราชคือ ปโรราชะในปฐมสมโพธินั้นก็มีความว่าทศไทย สว่างสลับเท่านั้นนามดาวพฤหัสบดี ในภาษาอังกฤษเรียกว่ายูปีเตอร์นั้นมาแต่คำว่า ไทโยปีตา บิดาของความสว่าง คำว่าไทยที่มาในภาษาจีนนั้นนอกจากอักษรคำว่าเทียน คือ ไฟ ตรงข้ามกับคำว่าที่ คือ ดิน จีนใช้คำว่าไทยแปลว่าเป็นใหญ่ ตรงกับคำอังกฤษว่าแกรนด์หรือเอกเซลเลนต์ ใช้ในคำนำนามผู้เป็นใหญ่ เช่น ฮ่องดี ฮ่องไทยดี ฮ่องเฮ้า ฮ่องไทยเฮ้า ไทยจื้อ ไทยเจียงและอื่นๆ บางที่ใช้เป็นสรรพนามแทนพระนามเจ้าแผ่นดินต่างประเทศ เช่นคำว่า ไทยอิงก๊ก เจ้าแผ่นดินอังกฤษ ไทยฟ้าก๊ก ประธานาธิบดีฝรั่งเศส ไทยเมก๊ก ประธานาธิบดีอเมริกา ไทยโงโหลซิก๊ก พระเจ้าแผ่นดินรัสเซีย ดังนี้ เป็นต้น

ในภาษาไทยก็ใช้เรียกเทวดาและกษัตริย์ว่า เทพไทย ท้าวไทย เรียกพระสงฆ์ว่า เจ้าไทย เรียกหญิงงามว่า อ่อนไทย อรไทย เรียกผู้พ้นยากจากหนี้ว่า เป็นไทย เรียกผู้มีอิสรภาพแก่ตัวว่าเป็นไทยแก่ตัว ใจความก็เป็นอย่างเดียวกัน แต่ในภาษาลาวนั้น คำว่าไทยใช้เพื่อจนเป็นคำใช้แทนคำว่าคน เช่นคนในเรือนว่าไทย เรือน คนมาแปลว่าไทยแขก คนเราคนเขาวว่าคนไทยคนไทยเพื่อน ไพร่บ้านไทย เมือง ไนมหาชาติคำหลวงกันท์ทานกันท์มีคำว่า ข้าเคียดไทยใจแตกขับพระพลยันตร์ ไทยใจแตกคือว่าคนใจยกษ์หรือผ่หรือหมิพ เช่นนี้เป็นต้น เหตุที่ลาวใช้คำว่าไทยแทนคำว่าคนนั้น เนื่องมาจากการถือชาติว่าเป็นตระกูลแดนหรือเทียนในภาษาจีน

Francaise เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ กล่าวว่า การที่ไทยเปลี่ยนชื่อประเทศครั้งนี้เป็นนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ

แปลว่าฟ้า คนที่มาจากตระกูลแกนเรียกว่าไทย คือพวกฟ้าหรือพวกสว่างพวกชาว
ทั้งสิ้น”^๔

คำแปล ความหมายและที่มาของคำว่า “ไทย” ที่ได้คัดมาแสดงไว้
ข้างต้นนี้ เฉพาะคำแปลที่ว่าสว่างว่าชาว และว่ามาจากศัพท์สันสกฤตนั้น เป็น
ความเห็นที่ควรจะได้รับ ความสนับสนุน เพราะคำว่า “สว่าง” นี้ไปตรงกับพระนามของ
กษัตริย์องค์สำคัญของไทย และนามราชวงศ์ของพระองค์ซึ่งมีอยู่ว่า “พระร่วง” และ
“ราชวงศ์พระร่วง” โดยลำดับ ตามพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระ
รามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาธีรราชเจ้า อันมีอยู่ใน
เบื้องต้นแห่งพระราชนิพนธ์ พระร่วง ของพระองค์ก็มีอยู่ว่า “พระร่วงเจ้าองค์เป็นปฐม
คือขุนศรีอินทราทิตย์ ที่ปรากฏพระนามในจารึกศิลาหลักอักษรไทยที่เมืองสุโขทัย”
และในคำอธิบายพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา^๕ ก็มีว่า “...คำว่าร่วงในที่นี้แปล
ความว่ารุ่งเรืองมีไช้หล่นลงมา เมื่อผูกพระนามเป็นภาษาสันสกฤตใช้ในราชการจึงใช้
ว่า อินทราทิตย์ ซึ่งแปลตามคติพราหมณ์ว่า เป็นเจ้าของความสว่าง...” เมื่อคำว่า
“ไทย” แปลว่า สว่าง และอินทราทิตย์ซึ่งผูกขึ้นจากคำว่า “ร่วง” แปลว่าเจ้าของ
ความสว่างดังนี้ ความหมายของคำว่า “ไทย” ก็ไม่น่าจะเป็นอย่างอื่นไปได้นอกจาก
จะว่าเป็นเมืองของพระร่วงเจ้า หรือ “เมือง พระร่วง” ดังที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
เคยทรงเรียกอาณาจักรสุโขทัยก็ได้ ส่วนคำว่า “อินทราทิตย์” อันเป็นพระนามของ
ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยนั้นก็น่าจะหมายถึง “เจ้าของเมืองไทย” หรือ
“เจ้าของประเทศไทย” มากกว่าที่จะหมายถึงเจ้าของความสว่างตามคติพราหมณ์เสีย
อีก

ตามนัยดังอธิบายมาแล้วนี้ หากคำว่า ไทย แปลว่าสว่างหรือรุ่งเรือง
เมืองไทยหมายถึงเมืองพระร่วง และพระร่วงคือเจ้าของเมืองไทยแล้ว ก็น่าจะให้คำ
สันนิษฐานได้อย่างแน่ชัดว่า ไทยเรียกชื่อประเทศนี้ว่าเมืองไทย เรียกชื่อพลเมืองว่า

^๔ พงศาวดารโยนก

^๕ หน้า ๘๔ - ๘๕

คนไทยมาแต่ยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนี้เอง ไทยเป็นศัพท์สันสกฤต^{๑๐} ซึ่งเป็นภาษาที่มีใช้อยู่แล้วในครั้งกระโน้น ข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็มีหลายคำ ที่เป็นศัพท์สันสกฤต เช่นคำว่า ศรีอินทราทิตย์ อันเป็นคำสำคัญเป็นต้นคำว่าสุโขทัยเอง บางคราวก็เขียนเป็น สุโขไทยซึ่งน่าจะแปลได้ว่า เมืองอันแสนสุขของพระร่วง สมดังข้อความในศิลาจารึกที่มีว่า “มีเข้าในนา มีปลาในน้ำ” หรืออาจหมายถึงเมืองที่รุ่งเรือง และเริ่มจะมีความสุขสมบูรณ์ก็อาจเป็นไปได้ อนึ่งเมื่อพิจารณาพระนามพระมหากษัตริย์ที่ทรงราชย์ในอาณาจักรสุโขทัยทุกพระองค์ จะเห็นได้ว่าพระนามเหล่านั้นมีความหมายอันชี้ให้เห็นชัดว่า สืบมาแต่สมเด็จพระร่วงเจ้าพระองค์แรกทั้งสิ้น คือมีความหมายไปข้างสว่าง หรือรุ่งเรือง หรือไทย ทุกพระองค์ ในชินกาลมาลีปกรณ์^{๑๑} อรรถาธิบายในสมัยพระชัยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ตอนที่กล่าวถึงตำนานพระพุทธสิหิงค์ก็มีพระนามของพระร่วงเจ้าพระองค์แรกหลายแห่ง แต่เรียกว่า ไรจนราชาบ้าง รทราราชาบ้าง ไรจนราชานัน คงจะเอาคำว่ารุ่งเรืองไปผูกเป็นภาษามคธ พระร่วงเจ้าองค์ที่สองทรงพระนามว่า ขุนบานเมือง คือผู้ให้ความรุ่งเรืองแก่เมือง หรือทำให้เมืองมีแต่ความเบิกบาน พระร่วงเจ้าองค์ที่สามทรงพระนามว่า ขุนรามคำแหง “ราม” ตามศัพท์สันสกฤต และ มคธที่ Macdonell และ Childers ให้ไว้มีความหมาย อย่างเดียวกันว่า delightful หรือเบิกบาน แต่รามคำแหงน่าจะหมายถึงเชื้อสายพระร่วงที่เก่งกล้ามากกว่าอย่างอื่น เพราะในศิลาจารึกบอกไว้ว่า “ชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน...” ส่วนพระร่วงเจ้าองค์อื่นๆ มีพระเจ้าเลอไทยลิไทย และ ไสลือไทยนั้น ในพระนามของพระองค์ก็มีคำว่าไทยประจำอยู่ เป็นการแสดงว่า สืบเชื้อสายมาจากสมเด็จพระร่วงเจ้าพระองค์แรกอยู่แล้ว ฉะนั้นการที่กล่าวว่า “ไทย” เป็นคำในภาษาสันสกฤต แปลว่า “สว่าง” หรือ “รุ่งเรือง” และหมายความถึง “พระร่วง” จึงเป็นข้อควรคิด การที่ไทยเรียกเมืองของไทยในครั้งก่อนพบว่า “เมืองไทย” นั้นก็น่าจะไม่ได้มีความหมายเป็นอย่างอื่นนอกจาก “เมืองพระ

^{๑๐} Macdonell ให้ไว้ว่า ไท แปลว่า purify ไทยแปลว่า purified

^{๑๑} ในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ โปรดฯให้แปลเป็นภาษาไทยเรียกว่า ชินกาลมาลินี

ร่วง” แม้อาณาจักรสุโขทัยเองก็น่าจะหมายถึงอาณาจักรอันเทียบพร้อมไปด้วยความสุขสมบูรณ์ภายใต้บารมีของสมเด็จพระร่วงเจ้า พระผู้สร้างประเทศไทยและผู้ประดิษฐานความเป็นไทยไว้ให้ไทยนั่นเอง แต่ศัพท์ “ไทย” ดังที่ไทยเข้าใจอยู่ทุกวันนี้หาได้หมายถึง “พระร่วง” ดังให้คำสันนิษฐานไว้ไม่ เพราะความหมายของคำตามหลักนิรุกติศาสตร์ยังมีอายุยืนนานเข้าย่อมเปลี่ยนไปแปรไปจน “ไทย” กลายเป็นหมายถึง “อิสระ” คือความไม่เป็นทาสของผู้ใด และผู้ที่เจนข้างภาษาจีนก็ว่า “ไทย” มาจาก “ไต” ซึ่งแปลความได้ว่า “มหารัฐ”

การที่จีนเรียกไทยในเมืองเดิมว่า “ไต” และกล่าวกันว่าเพี้ยนมาเป็น “ไทย” แปลว่า “เป็นใหญ่” หรือ “มหารัฐ” นั้น หากฟังดูแต่เผินๆ ก็น่าจะเป็นได้ แต่เมื่อรำลึกถึงเรื่องราวอันมีอยู่ในประวัติการเกี่ยวข้อระหว่างจีนกับไทยและใช้หลักจิตวิทยาเข้าช่วยวินิจฉัยแล้ว จะเห็นได้ว่าชนชาติที่ฉลาดและรุ่งเรือง มีนิสัยเช่นจีนนั้นจะเรียกไทยชาติศัตรูที่ตนเกลียดชังว่า “ผู้เป็นใหญ่” หรือ “มหารัฐ” นั้นดูจะเป็นการผิดวิสัยจีนอยู่ เนื่องการที่ชนชาติศัตรูจะยกย่องปฏิบัติของตนเช่นนี้ย่อมหาได้ยาก พวกอริยกะเกลียดชังพวกทวารวิหเรียกพวกทวารวิหาว่า “ทมิฬ” ชาวยุโรปสบู้พวกมองโกลไม่ได้ให้ชื่อใหม่ว่าพวก “ตาด” หรือ “ตาร์ดาร์” หมายถึงคนป่า ไทยถูกพม่าทำให้เข้าใจเมื่อจะเรียกพม้ามักเรียกด้วยถ้อยคำอันสื่อให้เห็นความเกลียดชังหรือเหยียดหยาม ในเพลงยาวของกรมพระราชวังบวรสุริยสิงหนาท เมื่อกล่าวถึงพม้ามักใช้สรรพนามว่า “มัน” และตอนหนึ่งก็มีว่า “...อ้ายชาติพม่ามันอาธรรม...” แม้จีนเองโดยปกติก็มักจะเรียกชนชาติอื่นว่า “ฮวน” คือชาติที่ป่าเถื่อน ไทยในเรื่อง “สามก๊ก” จีนก็เรียก “ฮวน” ฝรั่งเศสที่ศึกษาโบราณคดีทางเมืองจีนก็ยืนยันความชื่อนี้^{๓๓} ตามข้อพิสูจนที่นำมาคล่านี้ น่าจะชี้ให้เห็นได้ว่า ไม่มีความจำเป็นอันใดเลยที่จีนจะต้องเรียกไทยว่า “ไต” อันหมายถึงความเป็นใหญ่ ดังมีผู้เคยเข้าใจ จีนน่าจะเรียกไทยในทำนองอื่นก็น่าจะเป็นได้

^{๓๓} จากพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชนิพนธ์

^{๓๔} ดูคำอธิบายพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา หน้า ๕๗

ในหนังสือ “History of China” ของ Firth มีคำๆ หนึ่งเขียนว่า “Ti” ว่าเป็นชื่อของชนชาติหนึ่งซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในเมืองจีน แต่ไม่บ่งชัดว่าเป็นชนชาติใด “Ti” นี้จะอ่านว่ากระไรไม่ทราบชัด แต่ถ้าจะอ่านว่า “ไท” ก็น่าจะได้ แต่ความหมายของคำนี้ในหนังสือที่กล่าวนามมาแล้วให้ไว้ว่า ชาติซี้ซุโมยและชาติที่ตะกละตะกราม เมื่อพิจารณามาถึงเพียงนี้ทำให้เกิดความคิดเห็นว่าน่าจะมีชื่อเร้นลับอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงอยู่ในคำว่า “ไทย” กับ “Ti” ก็อาจเป็นไปได้ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าจีนไม่เคยยกย่องผู้ใด ฉะนั้นการที่กล่าวว่าจีนเรียกไทว่า “ไต” นั้นน่าจะบกพร่องอยู่เพราะ “ไต” หมายถึงความเป็นใหญ่ แต่ถ้าจะกล่าวว่า จีนเรียกไทว่า “Ti” ซึ่งอ่านออกเสียงพ้องกับไตแล้วก็เป็นคำกล่าวที่พอจะฟังได้บ้างในการพิสูจน์ตามหลักจิตวิทยา ไทน่าจะได้รับการยอมรับสมญาว่า “Ti” มาจากจีนและไทยคงจะมารู้สึกตัวต่อภายหลังว่าเป็นนามที่อัปมงคล เพื่อเป็นการแก้ลา ไทยจึงใช้คำของจีนซึ่งมีสำเนียงพ้องกับคำว่า “Ti” คือ “ไต” เรียกชื่อของไทยใหม่ว่า “ผู้เป็นใหญ่” หรือ “มหารัฐ” ก็น่าจะเป็นได้และไทยจึงแปลคำว่า “ไทย” ว่าเป็นใหญ่มาจนตราบนานทุกวันนี้ ตามคติจีนที่ว่าออกจากอักษรเทียนที่แปลว่าฟ้า ดังคำของพระยาประกาศกิจกรจักรที่นำมาอธิบายไว้ข้างต้นนั้น แต่การที่จะให้รู้ถึงการเปลี่ยนนี้กระทำมาแต่ครั้งใด ย่อมเป็นการยาก แต่ถ้าจะให้ความเห็นก็น่าจะสันนิษฐานว่า คงไม่ก่อนสมัยสุโขทัยคงได้ให้ข้อสันนิษฐานไว้ข้างต้นนั้นแล้ว แต่มีข้อที่น่าประหลาดใจอยู่คือ คำว่า “ไทย” ที่แปลทางจีนว่า “ผู้เป็นใหญ่” นี้บังเอิญมาเป็นมงคลนาม คือมาตรงกับ “ไทย” อันเป็นศัพท์ภาษาสันสกฤตที่แปลว่าสว่างหรือรุ่งเรือง อันเป็นพระนามของสมเด็จพระร่วงเจ้าพระองค์แรกผู้ประดิษฐานความเป็นไทให้แก่ไทยในคาบสมุทรอินโดจีน และประเทศไทยจึงได้ชื่อว่า “ไทย” อันเป็นนามมงคลสืบมา ประกอบด้วยในสมัยแห่งพ่อขุนรามคำแหง อันเป็นสมัยรุ่งเรืองที่สุดของยุคสุโขทัย ไทยแผ่อาณาเขตออกไปได้กว้างใหญ่ไพศาล คงจะเป็นที่เลื่องลือกันมากในหมู่ไทยที่อพยพลงมาจากแดนเดียวกัน จึงทำให้ประเทศเหล่านั้นเรียกชื่อประเทศของตนว่าไทยกันโดยแพร่หลาย เป็นไทยใหญ่ ไทยไท ไทยอาหม ไทยชาติ ฯลฯ และไทยสุโขทัยไทยเองซึ่งเดิมน่าจะเรียกว่าสยามมาก่อนก็คงเรียกชื่อว่า “ไทยสยาม” ดังปรากฏต่อมาในภายหลัง

ส่วนคำว่า “สยาม” นั้นได้มีผู้ให้ความหมายกันไว้หลายสถาน ศาสตราจารย์ ริสเดวิดส์ ผู้เชี่ยวชาญทางภาษามาสิแห่ง Royal Asiatic Society ได้ให้ความหมายไว้ว่า “yellow of a golden colour, beautiful” ซึ่งอาจารย์ประวัติศาสตร์ไทยแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๔๔} ก็เคยให้ไว้ว่า “สยาม” อาจหมายถึงสองสถาน สถานที่หนึ่งหมายความว่า “สีคล้ำ” คือประเทศอันเป็นที่อยู่ของชนชาติที่มีผิวสีคล้ำ สถานที่สองหมายความว่า “ทองคำ” คือประเทศที่มีบ่อทองคำหรือประเทศที่อุดมสมบูรณ์ คือมีความสมบูรณ์พูนสุขเหมือนมีทองคำอยู่ในมือ หรือจะว่าถึงสีผิวของคนดังที่ได้กล่าวไว้ในประการแรกท่านก็ว่า “ประเทศอันเป็นที่อยู่ของชนชาติที่มีผิวสีทองคำ” ผิวสีทองคำในที่นี้ท่านหมายถึงสีผิวของคนไทยในภาคเหนือว่าเหลืองละม้ายคล้ายสีทองคำ

หากคำ “สยาม” หมายถึงทองคำได้จริงตั้งคำอธิบายข้างต้น ชื่อประเทศที่ว่า “สยาม” ก็น่าจะเข้ากันกับ “สุวรรณภูมิ”^{๔๕} อันเป็นถิ่นประเทศที่พระเถรสององค์ คือ พระโสมนังคละและพระอุตรเถรมาประดิษฐานพระบรรพพุทธานุชาสนาไว้เป็นแห่งแรกในคาบสมุทรมันตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช และตรงกับแคว้นกิมหลินหรือ กิมตั้ง^{๔๖} อาณาเขตทองในจดหมายเหตุของจีน ตรงกับโครส หรือ ไครเส^{๔๗} เมืองทอง

^{๔๔} นายพลตรี หม่อมเจ้าทองทัฬหายุ ทองใหญ่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน อธิบายเบ็ดเตล็ดในเรื่องพงศาวดารสยาม เรื่อง อธิบายเรื่องนามประเทศสยาม ก็ทรงกล่าวว่าสยามแปลว่า “คล้ำ” และ “ทอง”

^{๔๕} “...สุวรรณภูมิ เถรเทว โสณ อุตตร เมวจ...” จากมหาวงษ์ ศาสตราจารย์ Rhys - Davids กล่าวว่าสุวรรณภูมิ “อยู่ตั้งแต่เขตรามัญประเทศมาจนตลอดแหลมมลายู” ใน “แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ” ของ “เสฐียรโกเศศ” กล่าวถึงสุวรรณภูมิว่า “มีอยู่ในมหาชนกชาดก สังฆพราหมณ์ชาดก และสุสันธิชาดก” กับให้คำสันนิษฐานตามความเห็นนักปราชญ์อื่นๆ ว่า “อยู่ในแหลมอินโดจีน” และว่า “ศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ อยู่ที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือบริเวณนครปฐม ”

^{๔๖} Chin-lin, Chin-ch'en

^{๔๗} Chrysc. Chrysc

คามจดหมายเหตุของชาวโรมัน และไครเส หรือไครเสเชอร์โซเนโสส เมืองทอง หรือเมืองทองเชอร์โซเนโส^{๙๙} จากจดหมายเหตุของชาวกรีก^{๑๐๐} หนึ่งเมื่อมาพิจารณาถึงประเทศไทยในเรื่องบอทองคำก็ปรากฏว่ามีแหล่งแร่ทองคำอยู่หลายแห่ง^{๑๐๑} เช่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ ลพบุรี สระบุรี นราธิวาส เลย เชียงราย ลำปาง กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เชียงใหม่ ลำพูน ปราจีนบุรี และอุดรธานี เป็นต้น ชื่อจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้านที่เกี่ยวกับคำว่าทอง ก็มีอยู่มากมาย ทั้ง “คงจะเป็นเพราะพ่อค้าชาวอินเดียได้มาเห็นฐานะประชาชนและบ้านเมืองทางประเทศแถบนี้ผิดจากที่ตนคุ้นเคย คือมาพบประชาชนที่บริบูรณ์พูนสุข ทั้งหญิงชายหนุ่มด้วยแพรพรรณอันสวยงาม มีฉวีวรรณหุค่นองกว่าผิวของชาวอินเดียเองและเป็นคนรื่นเริงสำราญร่าอยู่โดยปกติ ดันข้าวมื่อก่อนเก็บเกี่ยวก็สุกอร่ามสุดสายตาดูจเอาผ่านทองมาทาบทับพื้นดินไว้ สิ้นคำทางนี้ส่งไปขายเมืองจีนยอมจะได้ทองใบกลับมา เจดีย์ก็หุ้มหรือทาทอง วัตวาอารามประดับประดาด้วยทอง ยิ่งกว่านั้นพระภิกษุที่อยู่ในวัดยังนุ่งห่มผ้าสีเหลืองตั้งทอง”^{๑๐๒} อีกด้วยปราสาทราชมณเฑียร กุบช้างทรงและเรือพระที่นั่งเส้าก็รู้จักด้วยลายทอง เครื่องราชูปโภคหรือเครื่องยศของขุนนางก็ล้วนแต่ทอง อะไรๆ ก็ทองทั้งนั้น แม้เมื่อชายเรียกขานหญิงผู้ยอดชายใจก็เรียกว่าแม่รูปทอง ฯลฯ คงจะเป็นเพราะภาคพื้นปริมณฑลสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้สอย ความมั่งคั่งมั่งคั่งการตาแห่งราชสำนัก การแต่งแ่แผ่นดินของประชาชน ความบริบูรณ์ในโภคทรัพย์ ซึ่งล้วนเป็นทองหรือเครื่องประดับประดาด้วยทอง หรือพอจะอุปมาเทียบเคียงกับทองได้เหล่านั้นเอง ทำให้พ่อค้าชาวอินเดียเกิด

^{๙๙} Chrysē Chersonēsos The Golden Chersonese

^{๑๐๐} ดู เมืองทอง - ชุนศิริวัฒนอาณาทรร (ผล ศิริวัฒนกุล) หน้า ๒๓ - ๒๔๗

^{๑๐๑} จากหนังสือ ความสมบูรณ์ทางแร่ของประเทศไทย - กรมที่ดินและโลหกิจ

๒๕๕๒

^{๑๐๒} The Kingdom of the Yellow Robes

มโนภาพแล้วเรียกบ้านเมืองแถบนี้ว่าสุวรรณภูมิ”^{๒๒} ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วนี้ หากศัพท์ “สยาม” หมายถึงทองคำได้จริงก็ออกจะเป็นการเหมาะอยู่หาไม่น้อย

การเรียกชื่อประเทศ “ไทย” ว่า “สยาม” นั้น จากหลักฐานของการค้นคว้าหลายแห่งปรากฏว่า ส่วนใหญ่ชนต่างชาติใช้เรียกไทยมากกว่าที่ไทยเรียกตนเอง แต่การเรียกนั้นความจริงหาได้เรียกว่า “สยาม” ตรงๆไม่ ต่างชาติต่างก็เรียกผิดเพี้ยนกันไปตามภาษาและความนิยมของตน เป็นต้นว่า จีนเรียก เซียม เสียม เสียมหลอ และเสี้ยนโล้ เขมรเรียก เสียม มอญเรียก เสม มลายูเรียก ซีมัม อังกฤษเรียก ไชแอม และบางคราวก็มีผู้กล่าวว่า “สยาม” เป็นคำๆเดียวกับ “ฉาน” หรือ “ชาน” ที่ชนชาติอื่นใช้เรียกพวกไทยใหญ่หรือพวกเงี้ยว บางท่านกล่าวว่า “สยาม” ตรงกับคำว่า “อาหม” ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “อาสาม” หรือ “อาস্যม” อันเป็นชื่อของไทยสาขาหนึ่ง ส่วนตัวไทยเองโดยปกติค้นหาได้ปรากฏว่านิยมเรียกชื่อประเทศว่า “สยาม” นี้ไม่ แต่กลับไปนิยมเรียกชื่อประเทศตามชื่อนครหลวงว่า “กรุงสุโขทัย”^{๒๓} บ้าง “กรุงศรีอยุธยา”^{๒๔} “กรุงธนบุรี” บ้างและ “กรุงรัตนโกสินทร์” หรือ “กรุงเทพ” บ้าง ดังนี้ การเรียกชื่อประเทศตามชื่อนครหลวงนี้เมื่อมาพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า น่าจะมีประเพณีนิยมอันใดสักอย่างหนึ่งเป็นแน่แท้ที่ทำให้ประเทศต่างๆ ไม่เพียงแต่ไทยนิยมเรียกชื่อประเทศตามนามนครหลวงของตน เป็นต้นว่า พม่านิยมเรียกว่า กรุงอังวะ หรือ พุกาม มอญว่า หงสาวดี เขมรว่า กัมพูชา ลานช้างว่า เวียงจันทร์ ลานนาวา เชียงใหม่ และจีนว่า ปักกิ่ง ฯลฯ และคงจะเป็นเพราะความนิยมนี้เองทำให้คำ “สยาม” อันเป็นชื่อประเทศไม่ค่อยมีที่ใช้มากนัก ทำให้ผู้ไม่เข้าใจในประเพณีนี้สำคัญผิดไปว่า ไทยเลิกใช้คำว่า “สยาม” เรียกชื่อประเทศเสียแล้วก็เป็นที่ได้อย่างไรก็ดี ตามหลักฐานและเหตุผลที่จะนำมากล่าวต่อไปนี้ อาจชี้ให้เห็นได้บ้างว่า คำ “สยาม” นี้ไทยใช้เรียกชื่อ

^{๒๒} จากเมืองทอง หน้า ๑๓ - ๑๔

^{๒๓} ศีลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

^{๒๔} ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า “...ผู้บดขี้ชื่อ ชื่อใครใจคด ขบถแก่เจ้า ผู้ฝ่ามเกล้าอยุธยา...”

ประเทศมาแต่โบราณกาลก่อนสมัยสุโขทัยและใช้มาเป็นลำดับมากบ้างน้อยบ้างตามสมัยนิยมจนถึงพ.ศ.๒๔๘๒

ในจารึกเก่าๆ มีจารึกนครวัดและจารึกจัมปามีคำว่า “สยาม” ในคำจารึกอันมีอยู่ในหีบศพของ Pope Innocent ก็มีอยู่ว่า “ท่านประคองลัทธิไหว้รูปซึ่งปรากฏในทูตสยาม และโดงถึงผู้หมอบกราบอยู่แหบบาทของท่าน และเชิญลัทธินั้นให้เสื่อมใส”^{๒๓} คำว่า “สยาม” ในที่นั้นเขียนไว้ว่า “SIAM” ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหง หลักฐานอันแรกที่เขียนเป็นภาษาไทยนั้น ไม่ปรากฏว่ามีคำ “สยาม” ได้ สอดค้นในหนังสือวรรณคดีที่กล่าวกันว่าแต่งแต่สมัยสมเด็จพระร่วงเจ้า มีหนังสือไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น ไม่พบว่ามีการใช้คำว่า “สยาม” ได้ สอดในหนังสือเรื่อง นางนพมาศ หรือ ตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นหนังสือโบราณแต่งแต่สมัยสุโขทัย^{๒๔} พบคำ “สยาม” หลายแห่ง เช่น “ภาษาสยาม”^{๒๕} และ “สยามประเทศ”^{๒๖} เป็นต้น แต่หนังสือเรื่องนางนพมาศหรือตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์นี้ จะยึดถือเป็นหลักฐานว่าแต่งแต่สมัยสุโขทัยแน่นอนนักก็ยาก เพราะปรากฏว่าน่าจะมีพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแทรกอยู่บ้าง^{๒๗} ฉะนั้นการค้นหาคำ “สยาม” ในยุคสุโขทัยจึงยังไม่เป็นที่พึงพอใจนัก แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ไทยไม่เคยเรียกชื่อประเทศว่า “สยาม” มาก่อนยุคสุโขทัย หรือมาเลิกใช้คำ “สยาม” ในยุคนั้น คงจะเป็นเพียงไม่นิยมใช้และใช้กันไม่แพร่หลายก็ได้

^{๒๓} จากสำเนาจดหมายเหตุเรื่องส่งทูตไทยไปกรุงโรม ครั้งที่ ๒ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งแปลจากภาษาลาตินและอิตาเลียนของราชบัณฑิตยสภา

^{๒๔} ดูพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน

^{๒๕} “โบราณจารย์ท่าน...เรียกว่าประจันตคามเป็นภาษาสยามทั้งสิ้น...”

^{๒๖} สมเด็จพระร่วงเจ้า...เป็นป็นประชาราษฎรชาวชนบทนิคมคามสยามประเทศทั้งมวล...

^{๒๗} ตามคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์

ได้พิจารณาวรรณคดีและหนังสือรุ่นกรุงศรีอยุธยาต่อมา พบคำ “สยาม” ในหนังสือ รตนพิมพ์พจนานุกรมพจนานุกรม “ซึ่งพระภิกษุชื่อพรหมปัญญาตั้งแต่รัชกาลพระบรมราชาธิราชที่ ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นภาษามคธที่เกี่ยวกับคำ “สยาม” นั้น ได้คัดตอนสำคัญมาสองตอน ๆ หนึ่งมีว่า

“ปรมปรากฏต์ ดสส ทสเสตุ์ ปุพพจาริตต์
นยวิทฺทฺหิ วิญญฺหิ สามภาสาย การิตต์”

แปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “การแสดงบุพพจาริตต์ของพระแก้วมรกตที่โบราณกษัตริย์นำสืบ ๆ กันมา นักปราชญ์ทั้งหลายผู้รู้นัยได้ทำไว้ โดยสยามภาษา”

คำว่า “สามภาสาย” หมายถึง “สยามภาษา” ในภาษามคธ แปลตาม Childers ว่า “คำ” Childers อธิบายไว้ว่า “สาม” นี้ออกจากคำภาษาสันสกฤตว่า “ศยาม”

อีกตอนหนึ่งว่า

“กมุโพชวเส จ มลันนวิเส
สยามวเสติ อยมปิ พิมพ์
ตีเสว วเสสุ วิชิตมาโน
โลกะ ธรนโตวีย พุทธเสฏฺฐิต”

แปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “พระพิมพ์แม่นี้รุ่งเรืองวิเศษอยู่ในวงษ์ทั้งหลายสามนั้นเทียว คือในกัมโพชวงษ์ด้วย มลันนวงษ์ด้วย ในสยามวงษ์ด้วย ประหนึ่งว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐยังทรงพระชนม์อยู่ในโลก”^{๒๘}

^{๒๘} รตนพิมพ์วงศ์

^{๒๙} พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ) เปรียญ เป็นผู้แปล

หนังสือ โคลงยวนพ่าย หรือ ยอพระเกียรติพระเจ้าช้างเผือกกรุงเก่า ที่ ยืนยันกันอยู่ว่าแต่งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ กรุงศรีอยุธยา ก็มีคำ “สยาม” อยู่สองแห่งคือ

“สารสยามพากย์พร้อม	กลกานท์ นีญา
คือคู่มาลาสวรรค์	ช้อช้อย
ปัญญาพิศาลแสดง	เต็มเกียรติ พระญา
คือคู่มือสร้างร้อย	กึ่งกลาง”

และในโคลงสุดท้ายมีว่า

“สยามกวนยวนพ่ายแพ้	ศักดิ์ยา
ธิดาขอติสสรสร	เพชรเจ้า
กรุงศรีอยุธยา	มรรตมิ่ง เมืองแส
จบบทหมดต้นเค้า	เท่านั้น เฮย”

ในหนังสือ ชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งแต่งประมาณสมัยพระชัยราชาธิราชแห่ง กรุงศรีอยุธยาเป็นภาษามคธ ตอนหนึ่งก็กล่าวถึงคำ “สยาม” ไว้ดังข้อความที่ได้คัดมา แสดงดังต่อไปนี้ “...ดโต ปรี ปน สมุมา สมุพุทธสส ปรีนิพพานโด อฎฐานวสนนุณ ยมูจจาร สาทิเก สดตสสสกราเช ดทา ชมพูทีเป ปุพพทกขินเทสิณู ตราเพ สยามเทเส เอโก โรจนราชานาม สุโขทยปุเร วชฐ์ กาวะสิ...”^{๑๐} “สยามเทเส” หมายถึงใน สยามประเทศ

หนังสือ จินดามณี ซึ่งมีอยู่ว่า “จินดามณีนี้พระโหราธิบดีเดิมอยู่กรุงสุโขทัย แต่งถวายแต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าลพบุรี”^{๑๑} ก็มีคำ “สยาม” อยู่ในตอน

^{๑๐} ความว่า “สมเด็จพระบรมศาสดาพระพุทธองค์เจ้า เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานล่วงไปได้ ๑๕๐๐ พระพรรษา ยังมีพญาองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พญาโรจราช ได้เสวยศิริสมบัติดินเมืองสุโขทัยในสยามประเทศในชมพูทวีปนี้”

อธิบายถึงการแต่งโคลง มีอยู่ดังนี้ “.....ให้รู้พากย์ คือกลุ่มพुरुพากย์ กำพูชพากย์ และ สยามพากย์...” ในศุภอักษรธรรมมหาเสนาบดีไทยมีไปถึงอรรคมหาเสนาบดีลังกาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๔ เกี่ยวกับการประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในศรีลังกาทวีปก็มีคำ “สยาม” ปนอยู่ ได้คัดทั้งข้อความและคำแปลมาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

“โส ราชา สามินทาทิปติมหาราช ธรรมนเสฏฐุ นานาปเทศ ปุชิต สพพภูง
ราชูฎปฏิริโต ปฏิทานโกวิท ราชโปรสิ อริยมณี ทูตานุทูตมจเจ ปุจณา เปติ”

“สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม พระเจ้าทรงธรรมหาราชผู้ประเสริฐ พระองค์เป็น
เจ้านานาประเทศบุชาแล้ว พระองค์เป็นเจ้าที่พระราชานในแว่นแคว้นทั้งปวงปรารถนา
รักใคร่ ทรงฉลาดในปฏิทานการตอบแทน จึงดำรัสให้ถามราชบุรุษ พระอริยมณี
ทูตานุทูตอำมาตย์ทั้งหลาย”

ในสมัยกรุงธนบุรียังไม่พบคำ “สยาม” มีที่ใช้ในวรรณคดีหรือหนังสือใด มีแต่
หนังสือเรื่อง สยามอุปสัมปทวัต ซึ่งพระเถระชื่อสิทธิสารถ พุทธรักขิต วัดบูนผาราม
เมืองศิริวัฒนบุรี ลังกาทวีปแต่งไว้เป็นภาษาสิงหพเมื่อพ.ศ. ๒๓๑๘ กล่าวด้วยเรื่อง
ศาสนวงศ์ในลังกาทวีป ซึ่งเป็นมาแต่เดิมอย่างไรและเสื่อมทรามลงอย่างไรจนศูนย์สิ้น
สมณวงศ์ แล้วจึงได้มาขอพระสงฆ์สยามวงศ์ออกไปให้อุปสมบทประดิษฐานสงฆ
มณฑลให้กลับมีขึ้นในลังกาทวีป

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในปรารภประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ มีคำว่า
“สามเทศ” หมายถึงสยามประเทศ ในหนังสืออื่นๆ ที่แต่งก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีคำว่า “สยาม” อยู่มากแห่ง หนังสือลิลิตตะเลงพ่าย วรรณคดี
ไทยชั้นเยี่ยมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงรจนานในรัชกาล

ที่ ๓^{๑๑} ก็มีคำว่า “สยาม” อยู่เหลือที่จะคณานับ จะได้ยกตัวอย่างมาประกอบหลักฐานดังต่อไปนี้

- หน้า ๒^{๑๒} “บุญเจ้าจอมภพพื้น แผ่นสยาม”
หน้า ๓ “เฉลิมพระเกียรติผ่านเฝ้า เจ้าจักรพรรดิแผ่นดินสยาม”
หน้า ๓ “ผดุงภูวแผ่นดินสยาม”
หน้า ๕๒ “ชาวสยามคร่ำเศกสิ้น หึงผอง
นายและไพร่ไปปอง รบร้า”
หน้า ๕๓ “สอดแนมจักจับถ้อย ได้ความ
ถวายได้ชาวสยาม สักผู้”
หน้า ๖๖ “จอมสยามคร่ำศึกไล่ ไปมี”
หน้า ๑๗๐ “ปิ่นสยามรามฤทธิมั่น เสมอเดช ท่านฤา”

และในตอนสำคัญที่สุดของเรื่องราวในหนังสือนี้ คือตอนกระทำยุทธหัตถีก็มีว่า

“เบื้องนั้นนฤนาทผู้ สยามินทร์
เบี่ยงพระมาลาผิน ห่อนพ้อง
ศีศตราวุธอรินทร์ ฤาถูก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หากปอง บัดด้วยขอทรง”

อนึ่งในท้ายหนังสือสมุทรโฆษคำฉันท์ในตอนอันเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าผู้ทรงนิพนธ์ลิลิตตะเลงพ่าย ก็มีอยู่ว่า

^{๑๑} โคลงในลิลิตตะเลงพ่าย

บทหนึ่งมีว่า “บรรจงเสาวเลขแล้ว หลายคงขวบฤา”
ปางปิ่นเรศอรุ่ง โลกเสี้ยง
ทำนุกเขตพนผดุง เมดอมตึก เต็มเอย
อวาศอาศน์โพ่งเพียง แผ่นฟ้ามาเสมอ ”

^{๑๒} ฉบับโรงพิมพ์ไท พ.ศ. ๒๔๕๔

“โดยมูมานะหฤทัย อดสูดูกษัย
กวีฤาแล้งแหล่งสยาม”^{๓๓}

เท่าที่ได้รวบรวมนำมากล่าวนี้ แม้จะไม่ปรากฏชัดว่าไทยใช้คำ “สยาม” เรียกชื่อประเทศมาแต่เมื่อไรก็ดี แต่พอจะรู้ได้บ้างว่าที่เรียกชื่อประเทศไทยว่า “สยาม” นั้นคงจะเรียกกันมาแล้ว และคงจะเรียกกันมาเรื่อยๆ บางคราวก็นิยมมากบางคราวก็ใช้น้อย หรือเกือบจะไม่ได้ใช้เลยก็มี แต่มาใช้ชุกอยู่ในวรรณคดี สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และใช้เรียกชื่อประเทศโดยทั่วไป ตลอดจนถึงประชาชนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลหลังที่กล่าวถึงนี้มีคำสยามใช้มาก เพราะปรากฏว่าเป็นพระราชนิยม และชื่อ “สยาม” ก็ได้มาแพร่หลายอีกครั้งจนสมัยปัจจุบันซึ่งไทยนิยมคำไทยมากขึ้น จึงได้มีรัฐนิยมเปลี่ยนจาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” ดังปรากฏอยู่ตามชื่อนครหลวงนั้น ในปัจจุบันนี้คงจะไม่ใช่เป็นที่นิยมดังแต่ก่อน เพราะปรากฏว่านานาประเทศพากันกลับไปนิยมเรียกชื่อประเทศตามเชื้อชาติของประชาชน ทำนองเดียวกันกับที่ไทยเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นประเทศไทยอยู่ ณ บัดนี้

ความหมายของศัพท์ “สยาม” นี้ ได้มีผู้อธิบายกันไว้หลายสถาน บางความหมายก็แสดงว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนชาวไทยและประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันอยู่เป็นอย่างมาก บางความหมายก็หาแสดงไม่ว่ามีความสัมพันธ์กับประเทศไทยแม้ประการใดประการหนึ่งเลย ในหนังสือเรื่อง “หริวงษ์” มีกล่าวไว้ว่า “สยาม” เป็นนามแห่งโอรสของสุระเป็นภราดาแห่งวาสุเทพ^{๓๔} ในคำ “ศยามา” Sir Monier Williams อธิบายไว้ว่า เป็นชื่อของแม่น้ำยมุนา ความเห็นตรงกับความเห็นของ Hobson Jobson และ H.H. Wilson^{๓๕} ในคำว่า “ศยาม” V.S. Apte กล่าวว่า

^{๓๓} “กวีฤาแล้งแหล่งสยาม” นี้ก็มีอยู่ในทำยพระนลคำฉันท์ ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

^{๓๔} Sir Monier Williams

^{๓๕} พจนานุกรมสันสกฤต - อังกฤษ

“ศยาม” หมายถึงต้นมะเดื่ออันศักดิ์สิทธิ์ที่อัลลาสะบาดริมฝั่งแม่น้ำยมุนา ในบางแห่งมีผู้อธิบายว่า “ศยาม” เป็นชื่อของภูเขา V.S.Apte ให้ความหมายไว้อีกแห่งหนึ่งว่า “ศยาม” แปลว่า “เมฆ”^{๓๖}

จากหลักฐานต่างๆ อันสามารถจะรวบรวมได้ในขณะนี้ ทำให้พิจารณาได้ว่า “ศยาม” อันเป็นชื่อประเทศไทยมาแต่เดิมนั้น น่าจะเป็นศัพท์สันสกฤตออกจากคำว่า “ศยาม” มากกว่าจะมาจากคำอื่น แต่การที่ไทยกลับไปเรียกชื่อประเทศว่า “สยาม” แทน “ศยาม” อันเป็นศัพท์เดิมนั้น น่าจะเป็นเพราะไทยนิยมใช้ภาษามครปนสันสกฤตในภาษามครอันเป็นภาษาที่ไทยนิยมใช้มากในสมัยกรุงเทพราวดิศรียุทธยานั้นไม่มีอักษร “ศ” เขียน “ศยาม” เป็น “สาม”^{๓๗} บ้าง และ “สยาม”^{๓๘} ตามสันสกฤตบ้าง ดังนี้ประการหนึ่ง ทั้งประเพณีนิยมในการเขียนหนังสือของไทยในสมัยโบราณก็ปรากฏว่า การใช้ตัว ศ ช และ ส ที่มาจากภาษาอื่นนั้นไทยหาได้ยึดตามหลักฐานกรณีดังในปัจจุบันนี้ไม่ การใช้อักษรทั้งสามตามหลักที่สังเกตน่าจะใช่ดังนี้ คือ ศ มักใช้เป็นตัวสะกด เช่น อากาศ พินาศ ฯลฯ ช มักใช้เป็นตัวการันต์ เช่น วงษ์ ปักษี ฯลฯ เป็นต้นตามวิธีการโบราณดังกล่าวมานี้ จึงเป็นการปราศจากปัญหาในการที่ศัพท์ “ศยาม” ในภาษาสันสกฤตกลายมาเป็น “สยาม” ในภาษาไทยนี้อีกประการหนึ่ง

ศาสตราจารย์ Macdonell^{๓๙} ได้อธิบายคำ “ศยาม” ในภาษาสันสกฤตไว้เป็นภาษาอังกฤษ ดังนี้

^{๓๖} “a cloud”

^{๓๗} รตนพิมพวิสปกรณวณฺณนาถา

^{๓๘} ชินกาลมาลีปกรณ์

^{๓๙} Sanskrit-English Dictionary: Arther A. Macdonell M.A., Ph. D. corpus Christi College (Deputy) Professor of Sanskrit the University of Oxford – Longman Green

Śyâma, a. black, dark, grey, green, or blue, sable, dusky, swarthy (considered a beautiful colour in complexion^{๕๐}) n. N. of a sacred fig tree at Prayaga.

พจนานุกรมภาษาสันสกฤตอื่นๆ มีของ Sir Monier William V.S. Apte และ H.H. Wilson เป็นต้น ได้ให้คำแปลศัพท์ “ศยาม” ไว้ในทำนองเดียวกัน เท่าที่ได้พิจารณาเปรียบเทียบเหตุและผลจากคำแปลต่างๆ เหล่านี้ ปรากฏว่าคำแปลที่เหมาะสมที่สุดของคำ “ศยาม” น่าจะเป็น “green” คือสี “เขียว” เพราะสีเขียวเป็นสีที่เหมาะสมแก่ประเทศไทยยิ่งกว่าสีใดๆ ทั้งสิ้น แม้จะแปลว่า “สีดำ”(black) “คล้ำม”(dusky) ดังที่เคยมีผู้แปลกันมานานแล้ว ที่กล่าวว่า “ศยาม” น่าจะแปลว่า “สีเขียว” มากกว่าอย่างอื่นนั้น จะได้อธิบายโดยเหตุผลที่น่าสนใจ สามประการคือ

ประการที่หนึ่ง ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมด้วยฝน^{๕๑} “มีฝนตกต้องตามฤดูกาล” ความอุดมอันนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งประเทศมีต้นไม้และป่าใหญ่ปกคลุมพื้นแผ่นดินเขียวชะอุ่มอยู่ตลอดเวลา น่าจะเป็นเพราะ ภูมิประเทศเต็มไปด้วยความเขียวนี้ จึงทำให้มีผู้คนนานนามประเทศตามความสมบูรณ์ของธรรมชาติ อาจเรียกว่าประเทศที่เขียวชะอุ่ม (green) เรียกตามศัพท์สันสกฤตว่า “ศยาม” และเขียนเป็นไทยว่า “ศยาม” ก็ได้ประการหนึ่ง “ศยาม” ในที่นี้อาจหมายถึงประเทศที่เขียวไปด้วยพฤษชาติ หรือประเทศที่อุดมสมบูรณ์ก็ได้อีก

^{๕๐} ทำนองกับที่ Rhys-Davids ให้ไว้ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า “Yellow of a golden colour, beautiful” และตรงกับ “ผิวสีทองคำ”

^{๕๑} ความสมบูรณ์ในเรื่องฝนนับเป็นเรื่องสำคัญ ในการรับทูตหรือผู้แทนต่างประเทศ ไทยมักทักถามด้วยเรื่องฝนเสมอ ในทะเลงฟ่ายก็มีว่า

“ หนึ่งไร่หรือรวงฟ้า	ฟูไศรพณ์แฮ
โดยฤดูกาลไซ	น่านน้ำ
พูนพืชโภชนาใน	นครเขตต์ เขือฤา
อกราษฎร์ชาติทเวษช้ำ	ชุ่มฟ้าฉ่ำฝน”

ประการหนึ่ง ในเรื่องความอุดมสมบูรณ์และความสำคัญของป่าไม้ในประเทศไทยนี้ นอกจากจะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันแท้จริงยืนยันอยู่ในปัจจุบันแล้วก็ดี ยังมีหลักฐานจาก **Relations de la France et du Royaume de Siam de 1662 à 1703** ของ Lanier พิมพ์ที่เมืองแวร์ซายในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.๑๘๘๓ มีข้อความแปลเป็นภาษาไทยได้ดังนี้

“ประเทศสยามซึ่งมีภูเขาอย่างสูงๆ ล้อมรอบนั้น ในเวลานั้นมีเขตแดนต่อกับลาว เขมร มอญ และอังวะ ในระหว่างเขาเหล่านั้นก็มีแม่น้ำเจ้าพระยาบางแห่งกว้างตั้งแต่ ๘๐ ถึง ๑๐๐ ไมล์ และลำคลองลำรางตกมาเป็นอันมาก ซึ่งทำให้ลำแม่น้ำเจ้าพระยาใหญ่ขึ้น แม่น้ำเจ้าพระยานี้ไหลตกในอ่าวสยาม มีปากน้ำ ๓ ปาก แต่ปากน้ำที่เรือเดินได้สะดวกนั้นก็ปากน้ำทางทิศตะวันออกทางใต้นั้นแม่น้ำนี้ใหญ่โตแลสง่างามมาก ลึกหลายวา และในปีหนึ่งน้ำคงท่วมทุ่งนาราว ๓-๔ เดือน ถ้าจะเทียบแล้วน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยานี้เหมือนกับเป็นแม่น้ำไนล์ของเมืองอียิป ในเวลาที่น้ำท่วมนั้นก็เท่ากับเอาปุ๋ยมาใส่ตามไร่นาอันมีมากมายอย่างที่สุด และในเมืองไทยนั้นนอกจากนาซึ่งเป็นการเพาะปลูกอันเจริญนั้น ยังมีไร่พริกไทย เครื่องเทศ ใบชา และฝ้าย ในประเทศสยามยังมีบ่อแร่ ทองแดง ดีบุก เหล็กและตะกั่ว บ่อทองคำเป็นสายๆ แม่เหล็ก พลอยต่างๆ ไม้ต่างๆ สำหรับใช้ในการก่อสร้างได้หลายอย่างหลายชนิด และยังมีไม้ไผ่ ไม้สัก ไม้แดง และกล้วยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำหรับทำให้คนบริบูรณ์ และถึงจะมีพลเมืองมากกว่าที่มีอยู่ในเวลานี้สัก ๑๐ เท่า ของต่างๆ ที่มีในเมืองไทยก็ยังพอสำหรับทำให้คนบริบูรณ์ได้ทั่วหน้า”^{๔๒} ในเรื่องป่าไม้สักนี้มีข้อความอธิบายไว้ใน **Revue maritime et colonial**^{๔๓} ว่า “ป่าไม้สักในเวลานี้ยังมีอยู่ข้างเหนือประเทศสยามเป็นอันมาก ไม้อันมีราคาชนิดนี้มีความต้องการมากสำหรับต่อเรือ ไม้สักซึ่งยาวต้นหนึ่งตั้งแต่ ๑๐ – ๑๒ – ๑๕ และบางที ๒๐ และ ๒๕ เมตรนั้นได้ผูกมัดเป็นแพแล้วล่องลงมาตามลำน้ำในฤดูฝนจนถึงบางกอกแล้ว คนไทยก็ตัดเป็นเหลี่ยมและเลื่อยเป็นไม้กระดานซึ่งเลื่อยกันด้วยแรงคนทั้งนั้น

^{๔๒} ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗

^{๔๓} ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๗๓

แต่โดยมากตามโรงเลื่อยเหล่านี้มักจะมีจีนเป็นผู้ดูแล แต่เมื่อหลายปีมาแล้วได้มีห้างอังกฤษออกไปทำป่าไม้ในตอนเหนือ แล้วเอาไม้สักนั้นมาเลื่อยด้วยเครื่องจักร ซึ่งเขาได้ตั้งขึ้นที่บางกอกและเครื่องไม้ที่ใช้สอติดนั้นก็เป็นเครื่องทำที่กรุงลอนดอน”

ประการที่สอง ประเทศไทยนี้เป็นประเทศที่อุดมด้วยไรนา เต็มไปด้วย ต้นข้าวยอดเขียวไสวเมื่อต้องลมในท้องทุ่ง ความที่อุดมนี้เป็นเหตุให้กล่าวกันว่าเมืองไทย “เป็นอู่ข้าว” ปรากฏความตามจดหมายเหตุเรื่อง ส่งทูตไทยไปกรุงโรมครั้งที่สอง ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า “ราชอาณาจักรสยามนั้นอยู่ระหว่างอ่าวสยามและอ่าวเบงกอลเลยแม่น้ำคงคาไป ข้างเหนือแผ่ไปถึงเมืองรามัญ แลข้างใต้แผ่ไปถึงแหลมมะลายู อยู่เหนือเส้นศูนย์กลางแห่งโลก ๑๕ ดีกรี เป็นประเทศที่อุดมด้วยข้าว”^{๔๔} ความจริงเมื่อพิเคราะห์ดูให้ต้องแท้แล้ว หากจะเรียกประเทศนี้ว่าประเทศข้าวก็ น่าจะได้ เพราะปรากฏอยู่ชัดเจนแก่ตาโลกว่าในประเทศไทยนี้ไม่ว่าจะเดินทางไปในสารทิศใดจะแลเห็นต้นข้าวขึ้นเขียวชุ่มอยู่ทั่วประเทศในฤดูทำนา อาจเป็นเพราะสีเขียวแห่งต้นข้าวและความอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวที่ปกคลุมแผ่นดินแลเขียวขจีนี้เอง จึงเป็นเหตุให้มีผู้ขนานนามประเทศนี้ว่า “สยาม” อันหมายถึงสองสถานคือ สีเขียวหรือต้นข้าวก็น่าจะได้อีกประการหนึ่ง เฉพาะประการนี้มีข้อน่าสนใจก็คือ ข้าวเป็นอาหารสำคัญอันเป็น

^{๔๔} “It is plentiful of rice” นอกจากนี้ข้อความในจดหมายเหตุยังสนับสนุนความหมายที่ Rhys-Davids ให้ไว้ว่า “ทองคำ” อีกด้วย ข้อสนับสนุนนี้มีอยู่ดังต่อไปนี้

“The capital bears the name of the Kingdom and has a circuit of about ten miles; and it is surrounded both by walls and by the river. Its king is one of the richest monarchs of the East. He seldom allows his subjects with all his court and displays his greatness by taking with him sometimes 200 out of the 1,200 tame elephants he possesses. Amongst them there is one of a white colour thought much of by him; he glories in calling himself the King of the white Elephant. When going out into the city to visit a temple of an idol. He travels by river, making a display of 200 galleys, all gilded, into which his court is distributed. This court reaches the number of 12,000 people.

The chief temple, which is standing in the city, contains 400 idols all gilded. It has ornaments of great value, and in it, as in all other temples, there are lamps continually burning. In that kingdom they reckon there are more than 60,000 priests, who are called Talapoins and are much venerated by the people. They wear yellow garments, four hours after midnight they get up to pray, and they adore a fantastic god called Somuono Kodom.”

เครื่องยังชีพของประชาชนพลเมืองในประเทศนี้ ไพร่บ้านพลเมืองมีชีวิตยืนยาวอยู่ได้ก็
ด้วยการกินข้าวเป็นอาหาร เมื่อข้าวเป็นสิ่งสำคัญและพิเศษสำหรับประเทศนี้ และถ้า
สยามหมายถึงข้าวได้ก็ออกจะเป็นการเหมาะอยู่หาน้อยไม่ ที่เมืองไทยได้ชื่อว่า
“สยาม” อันหมายถึงเมืองข้าว ทั้งนี้เพราะ “ข้าว” มีความสัมพันธ์กับชาวไทยและ
ประเทศไทยอยู่เป็นอันมาก

ประการที่สาม ประเทศไทยนี้เป็นที่ประดิษฐานพระมหามณีนรัตนปฏิมากร
พระแก้วมรกตอันมีสีเขียววิเศษบริสุทธิ์ นับเนื่องอยู่ในของคู่บ้านคูเมืองของไทย
พระพุทธรูปอันเป็นมิ่งขวัญของชาตินี้ เป็นเจดีย์อันควรแก่การสักการะยิ่ง เป็นเสมือน
ชีวิตจิตใจของประชาชนชาวไทยทั่วไป ความสำคัญของพระแก้วมรกตพระองค์นี้มีอยู่
กับเมืองไทยมาก ถึงกับเรียกกันเป็นชื่อประเทศอีกชื่อหนึ่งว่า “เมืองพระแก้ว”^{๕๔}
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งจักรีบรมมหาราชวงศ์ ก็
พระราชทานนามนครหลวงที่ให้สร้างขึ้นใหม่ในท่ามกลางประเทศไทยบัดนี้ว่า
“กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาบรมราชธานี” เพราะทรงกล่าวว่า
“เป็นที่เก็บรักษาพระมหามณีนรัตนปฏิมากร” ออกจะเป็นแปลกประหลาดอยู่บ้างในการ
ที่ศัพท์ “สยาม” แปลได้ว่าสี “เขียว” และสีเขียวนั้นก็บังเอิญมาพ้องกับสีข้าวอันเป็น
ยอดอาหารของประชาชนชาวไทย และพ้องกับสีแก้ว อันนายช่างประดิษฐ์ขึ้นเป็นองค์
พระมหามณีนรัตนปฏิมากร^{๕๕} พระแก้วมรกต พระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองไทยในประการนี้
หากจะตีความหมายของชื่อประเทศสยามว่าเป็นประเทศอันเป็นที่สถิตของพระมหา
มณีนรัตนปฏิมากรพระแก้วมรกต ก็น่าจะฟังขึ้น และพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์นี้ก็ก็น่าจะ
เป็นสมบัติของชาติไทยมาแต่เก่าก่อน ที่จะมาตั้งนครหลวงอยู่ ณ กรุงสุโขทัยก็น่าจะ
เป็นได้ เพราะแก้วศิลาทำนองเดียวกันกับที่นายช่างประดิษฐ์ขึ้นเป็นองค์พระมหามณี
รัตนปฏิมากรพระองค์นี้นั้น ปราชญ์ชำนานหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า มีบ่อเกิดใน

^{๕๔} “The land of Emerald Buddha”

^{๕๕} จากตำนานพระแก้วมรกตพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาคเหนือของประเทศจีน^{๔๗} และทางแถบประเทศมกโกเลียอันอยู่ในแถบอันเคยเป็นถิ่นของไทยเดิม ชาวไทยคงจะได้แก่วิศวกรรมนี้ไว้เป็นกรรมสิทธิ์ตั้งแต่สมัยเมื่อไทยยังอยู่ในถิ่นที่กล่าวมาแล้วและไทยที่ได้แก่วิศวกรรมนี้ไว้ ก็น่าจะเป็นไทยที่เข้มแข็งในการรณรงค์สงคราม เป็นที่เกรงขามแห่งชนชาติอื่นที่อยู่ใกล้เคียงเป็นแน่แท้ พิจารณาตามเรื่องราวในประวัติของไทยแต่ดึกดำบรรพ์มาน่าจะลงเนื้อสันนิษฐานได้ว่า ไทยในยุคนี้คงจะเป็นไทยน่านเจ้า ซึ่งอยู่ในดินแดนที่เป็นมณฑลฮุนหน่าเดี่ยวนี เขตแดนของอาณาจักรน่านเจ้าข้างตะวันตกเฉียงเหนือติดต่อกับประเทศซุ่ฝั้น ข้างตะวันตกเฉียงใต้ติดต่อกับประเทศเกาจี ในแคว้นแคว้นน่านเจ้ามีเมืองใหญ่ตั้งอยู่เป็นอิสระแก่กัน ๖ เมืองคือ เมืองม่งซุ่ย เมืองเอี้ยเซ่ เมืองลางกง เมืองห่งเซียง เมืองซิวลางและเมืองม่งแสใน ๖ เมืองนี้เมืองม่งแสเป็นเมืองใหญ่กว่าทุกเมืองและอยู่ห่างลงมาทางทิศใต้

ประวัติของอาณาจักรน่านเจ้านี้ปรากฏในหนังสือยี่จี้บี่ชื่อที่ว่า ตั้งแต่ครั้งอาณาจักรจีนแบ่งออกเป็นสามก๊ก พระเจ้าเล่าปี่ครองราชสมบัติเมืองเสฉวนเป็นก๊กหนึ่ง สิ้นพระเจ้าเล่าปี่แล้ว พระเจ้าเล่าเสี้ยนครองราชสมบัติเมืองเสฉวนต่อมาได้ ๒ ปี ถึง พ.ศ.๗๖๘ ขงเบ้งยกกองทัพมาตีอาณาจักรน่านเจ้า ตามที่กล่าวในหนังสือสามก๊กว่า ไปรบกับเบ้งเฮก น่านเจ้าทั้ง ๖ แคว้นสู้ขงเบ้งไม่ได้จึงยอมขึ้นแก่เมืองเสฉวนแต่นั้นมาไม่ปรากฏเรื่องราวของไทยอีกเลย จนถึง พ.ศ.๑๑๙๓ เมื่อพระเจ้าเกาจงฮ่องเต้ในราชวงศ์ถังได้ครองราชย์สมบัติในประเทศจีน พระเจ้าแผ่นดินไทยอาณาจักรน่านเจ้าทรงพระนามว่า “สินโลหรือสินโล”^{๔๘} แต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงจีน ไทยในสมัยพระเจ้าสินโลนี้เป็นไทย ที่เข้มแข็งสามารถรวมไทย ๖ ประเทศตั้งขึ้นได้เป็นอิสระ มีกำลังพอจะคุ้มครองตัวเอง ป้องกันการเบียดเบียน

^{๔๗} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงมีพระราชวินิจฉัยไว้ว่า “เนื้อแก่วิศวกรรมซึ่งเป็นพระพุทธรูปปฏิมากรพระองค์นี้ อย่างนี้เห็นจะมีบ่อเกิดมาข้างเมืองฝายเหนือที่ติดต่อกับแดนจีน เพราะตัวอย่างเคยเห็นมีมาแต่เมืองจีนบ้าง ดูคล้ายแก่วิศวกรรมนี้ แต่ที่จะดีใหญ่เท่าแก่วิศวกรรมนี้คงจะไม่เคยได้เห็นแลได้ยินเป็นแน่ว่ามีที่ได้อีกเลย”

^{๔๘} Sien-lo

ของจีนได้ ราชวงศ์ของพระเจ้าสินโลครองราชสมบัติเป็นใหญ่อยู่ถึง ๒๕๕ ปี ราชวงศ์อื่น ๆ ปกครองเขตน่านเจ้าต่อมาอีก ๓๕๐ ปี จน พ.ศ.๑๗๙๗ พระเจ้ากรุงจีนราชวงศ์ฉินกษัตริย์มองโกลรบพุ่งแผ่อาณาเขตออกมาตีอาณาจักรน่านเจ้าได้ ไทยน่านเจ้าก็ถูกรื้อและกลายเป็นเมืองขึ้นของจีนแต่นั้นมา

เมื่อไทยน่านเจ้าได้แก้วศิลาวิเศษนั้นไว้ แก้วศิลานั้นจะได้ประดิษฐ์ขึ้นเ็นองค์พระมหามณีรัตนปฏิมากรหรือยังนั้นไม่ปรากฏหลักฐานในขณะนี้ แต่ฝีมือช่างประดิษฐ์พระพุทธรูปอันเป็นยอดสักการะของปวงชนชาวไทยนั้น น่าจะเป็นฝีมือไทย เชียงแสนมากกว่าฝีมือช่างเมืองอื่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชวินิจฉัยไว้ว่า “เมื่อเปรียบเทียบไปโดยละเอียดดูเหมือนจะเห็นฝีมือช่างลาวเหนือโบราณช่างเมืองเชียงแสน” ชาวเชียงแสนนั้นความจริงก็หาใช้ราชชาติอื่นไม่ ที่แท้คือไทยที่อพยพลงมาจากถิ่นไทยเดิมสืบเลือดเนื้อเชื้อไทยเดิมนั่นเอง ฉะนั้นการประดิษฐ์พระพุทธรูปพระองค์นี้ จึงน่าจะเป็นอารยธรรมของไทย สมัยน่านเจ้าตกทอดมาถึงไทย เชียงแสนก็น่าจะเป็นได้ น่าจะเป็นเพราะไทยสมัยนั้นได้แก้วศิลาวิเศษนี้ไว้ในครอบครอง และเพราะสีและคุณวิเศษของแก้วศิลานั้นทำให้ไทยได้รับสมญาใหม่ว่า “สยาม” ซึ่งหมายถึงประเทศอันเป็นที่ประดิษฐ์ดวงแก้วศิลามรกตอันมีค่าประมาณมิได้ หรือประเทศอันเป็นที่ประดิษฐานพระมหามณีรัตนปฏิมากรอันคู่บ้านควรเมือง ทำนองไทยเรียกนครหลวงในปัจจุบันว่า “กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์” เมืองอันเป็นที่เก็บรักษาพระมหามณีรัตนปฏิมากรก็ได้

ดังได้อธิบายมาแล้ว สีเขียวแห่งพฤกษชาติอันปกคลุมปริมณฑลแห่งประเทศไทย สีเขียวแห่งต้นข้าวอันมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ทั่วประเทศไทย และ สีเขียวแห่งดงแก้วศิลาวิเศษอันนายช่างประดิษฐ์ขึ้นเป็นองค์พระมหามณีรัตนปฏิมากร พระแก้วมรกต พระพุทธรูปคู่บ้านขวัญเมืองของไทย สีเขียวทั้งสามประการนี้เป็นสีเขียวสำคัญยิ่งสำหรับประเทศไทยยากที่จะหาสิ่งสำคัญใดอื่นมาเปรียบเทียบได้ จึงเป็นการสมควรยิ่งนักที่จะแปลศัพท์ “สยาม” ว่าสี “เขียว” มากกว่าที่จะให้แปลว่า สีคล้ำหรือสีคล้ำหรือคำละม้ายคล้ายสีผิวของพวกนิโกร ดังมีผู้เคยให้คำแปลว่า “สยาม” มาแล้ว

ข้อความที่นำมาแสดงข้างต้นนั้นเป็นเพียงข้อสันนิษฐานตามความคิดเห็นว่า “สยาม” ควรจะแปลว่า “สีเขี้ยว” เพราะสีเขี้ยวมีส่วนสัมพันธ์กับประเทศไทยดังกล่าวมาแล้ว เป็นเพียงแนวความคิดที่จะนำไปสู่ความหมายที่ได้หลักฐานจากที่ต่างๆ โดยอาศัยหลักจากนิรุกติศาสตร์ ธรรมชาติ วรรณคดี และประวัติศาสตร์ที่ได้ศึกษามา

พิจารณาตามหลักนิรุกติศาสตร์ “สยาม” น่าจะเป็นคำที่ใช้มาตั้งแต่สมัยเมื่อไทยยังอยู่ในประเทศจีนบัดนี้ ครั้งตั้งอาณาจักรน่านเจ้าราวสมัยพระเจ้าสินโลหรือสินโล ประมาณพ.ศ.๑๑๙๓ การที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะปรากฏตามความตั้งนำกล่าวมาแล้วข้างต้นว่า จีนเคยเรียกไทยว่า “เสียมหลอ” ซึ่งใน *Encyclopaedia Britannica*^{๕๔} อธิบายไว้ว่า “ศัพท์สยามนี้โบราณใช้ว่าเสียมและจีนว่าเสียนโล” คำว่า “เสียมหลอ” ก็ดี “เสียนโล” ก็ดี หรือ “สินโล” ก็ดี ตามหลักนิรุกติศาสตร์ซึ่งท่านศาสตราจารย์ Max Muller^{๕๕} ให้ไว้ย่อมถือว่าเป็นคำๆ เดียวกัน สินโล เป็นนามของกษัตริย์ไทยแห่งอาณาจักรน่านเจ้าที่เก่งกล้า และสามารถรวมไทยเป็นปึกแผ่นแน่นหนา อยู่ในเขตจีน ได้ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมาพิจารณาถึงคำ “สยาม” ก็ดี สินโลก็ดี เสียมหลอก็ดี หรือเสียนโลก็ดี น่าจะเห็นได้ว่าหลักสำคัญอยู่ที่ “สินโล” พระนามของกษัตริย์ไทยผู้สามารถ เนื่องด้วยพระเจ้าสินโลเป็นกษัตริย์ขึ้นชื่อลือนาม เป็นที่รู้จักดีของชนชาวจีนในครั้งกระโน้น พระองค์เป็นผู้ตั้งประเทศทำนองพระร่วงสร้างชาติไทย ชาติที่อยู่ใกล้เคียงเกรงขาม ชาติที่เกี่ยวข้องด้วยก็คงเรียกชื่อประเทศตามพระนามกษัตริย์อาณาจักรของพระองค์คงจะเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “สินโล” คือเมืองของพระเจ้าสินโล

^{๕๔} หน้า ๘๕๔ เรื่อง SIAM ตอนประวัติศาสตร์มีข้อความอยู่ดังต่อไปนี้ “The obsolete Siamese word is Siem and the Chinese Sien-lo”

^{๕๕} หลักที่ให้ไว้มี ๔ ประการ คือ

๑. คำ ๆ เดียวกันย่อมแปรรูปต่าง ๆ ในภาษาต่าง ๆ
๒. คำ ๆ เดียวกันย่อมแปรรูปต่าง ๆ กันในภาษาเดียวกัน
๓. คำต่างกันย่อมเป็นรูปเดียวกันในภาษาต่างกัน
๔. คำต่างกันอาจเอาจรูปเดียวกันในภาษาเดียวกัน

ทำนองเมืองพระร่วง อันพระร่วงเป็นผู้สร้าง หรือเมืองไทยที่อธิบายไว้ข้างต้นนั้นแล้ว คำว่า “สินโล” อันเป็นชื่อเมืองนี้คงใช้กันมาก ชาติต่างๆ ต่างก็เรียกไปตามที่ความ สะดวกแห่งลิ้นของตนจะอำนวย ฉะนั้นคำ “สินโล” อันเป็นความหมายเดิมก็เคลื่อนที่ไป ปรากฏความต่อมาภายหลังว่าจีนซึ่งเป็นชาติที่มีเสียงวรรณยุกต์มากเรียกไทยว่า “เสียมหลอ” ทั้งนี้จะเป็นเพราะเสียงเพี้ยนไปตามภาษาของจีน ตามเรื่องราว ในประวัติที่กล่าวมาแล้วว่าราชวงศ์ของพระเจ้าสินโลสืบเนื่องต่อมาเป็นเวลาช้านาน และในพ.ศ.๑๗๙๓ ไทยในเมืองจีนก็ระส่ำระสายแตกแยกกันลงมาคนละทิศละทาง ใน ระหว่างสมัยของพระเจ้าสินโลจนถึงสมัยราชวงศ์หงวนเข้าครองประเทศจีนนั้น เป็น เวลานานหลายร้อยปี และวงศ์ของพระเจ้าสินโลก็หมดสิ้นไปเป็นเวลาตั้ง ๓๕๐ ปีเศษ แล้วราชวงศ์หงวนจึงได้เป็นใหญ่ ในระหว่างนั้นไทยอพยพลงมาจากแดนจีนเป็นลำดับ มา ชื่อ “สินโล” หรือ “เสียมหลอ” ก็หายไปโดยมิได้มีการติดต่อกับจีนอีกเลย จนราว พ.ศ.๑๘๒๐ เมื่อรัชกาลพระเจ้าขุนรามคำแหงมหาราช ไทยตั้งตัวได้เป็นหลักเป็นฐาน เริ่มทำการติดต่อกับจีนอีกเมื่อราวพ.ศ.๑๘๒๕ ในการที่ไทยพบกับจีน ทำความรู้จักกับ จีนใหม่ครั้งสุโขทัยนี้ปรากฏความตามจดหมายเหตุจีน เมื่อราวพ.ศ.๑๘๒๕ ว่า “พระเจ้ากรุงจีนในราชวงศ์หงวนทรงพระนามพระเจ้าสีจิวฮ่องเต้” ให้ขุนนางจีนชื่อหองจือจี้ เป็นราชทูตเข้ามายังเมืองไทย การที่จีนมาติดต่อกับไทยก่อนเช่นนี้ หากพิจารณาดู ด้วยเหตุและผลก็จะเห็นได้ว่า จีนคงจะลำบากใจไม่น้อยว่าจะเรียกชื่อประเทศไทยใน ครั้งนั้นว่าอะไร แต่เท่าที่ปรากฏก็ว่าจีนยังคงเรียกไทยตามชื่อเดิมในเมืองจีนว่า “เสียมหลอ” การที่จีนกลับไม่เรียกนามไทยว่า “เสียมหลอ” ตามนามเดิมในประเทศ จีนที่ว่าเพี้ยนมาจาก “สินโล” นี้ ก็มีเหตุผลอยู่ เพราะจีนไม่รู้จะเรียกไทยว่าอะไรดี และ จีนคงเห็นว่าไม่มีชื่อใดสำหรับไทยที่จะเหมาะไปกว่าชื่อเดิมอันเป็นมงคลนามของไทย ในครั้งกระนั้น และประเทศไทยในครั้งนั้นก็น่าจะยังคงใช้คำ “สยาม” เรียกชื่อประเทศ อยู่ เมื่อมาพ้องกันเช่นนี้ก็เป็นที่ธรรมดาอยู่เองที่ชาติอื่นจะเรียกไทยว่า “สยาม” บ้าง เสียม บ้าง ซียม บ้าง ฯลฯ ดังได้อธิบายมาแล้วข้างต้น

เรื่องของคำ “สยาม” เพียงที่กล่าวไปแล้วนี้ เฉอญมาเข้ารอยกันได้สนิท คือ ในเรื่องให้อธิบายถึงสีเขียวในประการที่สามว่า “สยาม” น่าจะหมายถึงประเทศอันเป็นที่

ประดิษฐานพระมหามณีนรัตนปฏิมากร หรือประเทศอันเป็นที่ประดิษฐานดวงแก้วศิลา
มรกตอันมีค่าประมาณมิได้นั้น ในตอนที่กล่าวถึงที่มาของพระแก้วมรกต ได้ให้ข้อ
สันนิษฐานไว้ว่า น่าจะเป็นอารยธรรมของไทยสมัยนางเจ้าตททอตมา พระแก้วมรกต
เป็นแก้วเขียว ตรงกับศัพท์ “สยาม” พระเจ้าสินโลกษัตริย์น่านเจ้าที่มีอนุภาพมีพระ
นามซึ่งได้สันนิษฐานแล้วว่าน่าจะเพี้ยนมาเป็น “สยาม” ได้ดังนี้ และตามคัมภีร์วิษณุ
ปุราณะซึ่งจะได้นำมาอธิบายในตอนต่อไปก็กล่าวถึงแก้วชนิดหนึ่งไว้ แก้วนั้นมี
คุณสมบัติและอิทธิฤทธิ์คล้ายคลึงกับอภินิหารของพระแก้วมรกตของไทยอยู่มาก และ
แก้วนั้นเข็ญมีชื่อว่า “สยาม” ตามศัพท์สันสกฤตว่า “ศยาม” และหากมีเหตุผลพอ
อาจสันนิษฐานต่อไปได้ว่า การที่พระเจ้าสินโลได้พระนามว่า “สินโล” อันเพี้ยนมา
เป็น “สยาม” นี้ น่าจะเป็นเพราะพระองค์เป็นผู้มีแก้ววิเศษนั้นก็น่าจะได้ เพราะมี
หลักฐานยืนยันจากนักปราชญ์หลายท่านว่า แก้วทำนองเดียวกันนี้ตกอยู่ในมือของชาติ
ตะวันตกชาติหนึ่งอันเป็นเชื้อสายพวกมองโกล ดังจะได้นำมาประกอบข้อสันนิษฐาน
ต่อไปข้างหน้า

ในเรื่องของศัพท์ “สยาม” ที่ว่าเพี้ยนมาจาก “สินโล” นั้นไม่น่าจะเป็นปัญหา
ประการใด เพราะ “เสี้ยนโล” กิติ “เสียมหลอ” กิติ และ “สินโล” กิติ ย่อมไปกันได้
ตามหลักนิรุกติศาสตร์ที่ได้อธิบายมาแล้ว และการที่ “สินโล” มาเป็น “สยาม” หรือ
“เสียมหลอ” นี้ฟังดูจะถนัดกว่า “สินโล” เป็น “สายน้ำผึ้ง”^{๕๕} ซึ่งนักประวัติศาสตร์เคย
สันนิษฐานไว้เสียอีก ได้พิจารณาดูในพจนานุกรมสันสกฤตของ Sir Monier Williams
ในคำว่า “ศยาม” ปรากฏคำอธิบายว่า “The Name of a man.” – a man ในที่นี้

^{๕๕} พระเจ้าสายน้ำผึ้งเป็นกษัตริย์ ในนิยายโบราณของไทยมีเรื่องราวพิสดารอยู่ใน
หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ ว่ามีบุญญาภิหารมากเป็นที่เกรงขามของจีน พระเจ้ากรุง
จีนถึงกับถวายพระธิดาอันทรงพระนามนางสร้อยดอกหมากให้เป็นชายา เรื่องพระเจ้าสาย
น้ำผึ้งนี้ต่อมามีความเกี่ยวข้องกับตำนานวัดพนัญเชิง กรุงเทพฯ ทางนิยาย

หากจะหมายถึงพระเจ้าสินโลกีพอจะฟังได้ และในพจนานุกรมฉบับเดียวกันนี้ได้ให้ความหมายของศัพท์ “ศุยาม” ไว้ว่า “The name of a modern prince”^{๕๖}

ความหมายของคำ “ศุยามก” อีกนัยหนึ่งซึ่ง Sir Monier Williams ให้ไว้มีอยู่ว่า “a kind of cultivated millet” นั้นเป็นความหมายที่น่าสนใจผู้มีใช้น้อย เพราะความหมายตามนัยนี้ไปตรงกับคำแปลที่ว่า สี “เขียว” และ “ข้าว” ซึ่งได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น คำว่า “millet” ใน “Chamber” ให้ไว้ว่า “a grass yielding grain which is used for food” ในศัพท์ “ศุยามก” นี้ ศาสตราจารย์ Wilson ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางภาษาสันสกฤตแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกسفอร์ด ได้ให้คำละตินควบไว้ในตอนที่ตีความหมายของศัพท์ว่า “ข้าว” ว่า “panicum frumenaceum” ผู้เชี่ยวชาญทางพฤกษศาสตร์ให้ความเห็นว่า “ข้าวฟ่าง” ในพจนานุกรมภาษาละติน-อังกฤษว่า “เป็นข้าวชนิดหนึ่ง ғанอง ข้าวสาลีแต่เป็นอย่างดีที่สุด ใช้ทำขนมปังกินได้” ใน Oxford Dictionary ในคำว่า “Rice” ไม่พบความหมายที่เกี่ยวกับ “สยาม” เลย คำละตินที่ให้ไว้กับคำว่า “Rice” นั้นมีว่า “Oryza Sativa” ซึ่งไม่ตรงกับความหมายที่ Wilson ให้ไว้^{๕๗}

^{๕๖} ในพจนานุกรมเล่มเดียวกันนี้ อธิบายคำ “ศุยามก” ไว้ว่า “The plural name of a people” ความหมายนี้ยังไม่มีโอกาสจะค้นคว้า แต่เป็นที่น่าสังเกตอยู่ว่า ปรากฏตามหนังสือไทยโบราณเป็นส่วนมากเมื่อกล่าวถึงคำว่า “สยามประเทศ” แล้ว มักปรากฏว่าใช้เป็นพหูพจน์บ่อยๆ เป็นต้นว่า “สยามประเทศทั้งหลาย” “สยามประเทศทั้งปวง” และ “สยามประเทศทั้งมวล” คำว่า “ทั้งหลาย” กิติ “ทั้งปวง” กิติ หรือ “ทั้งมวล” กิติ ล้วนแต่เข้าได้กับ “The plural name of a people” ทั้งสิ้น

^{๕๗} ศัพท์ “สยาม” ออกจาก “ศุยาม” ภาษาสันสกฤต ภาษาของชาวอินเดีย “ข้าว” (Rice) ใน Oxford Dictionary ก็ให้ไว้ว่า “undoubted native of India” ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ศัพท์ทั้งสองซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเทศไทยนั้น ล้วนแต่มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย บ่อเกิดแห่ง “ไทยอารยธรรม” ด้วยกันทั้งสองศัพท์

กล่าวตามความเป็นจริง ข้าวเป็นอาหารสำคัญยิ่งสำหรับชาติไทยมานับด้วย พันปี ตามที่สังเกตเห็นข้าวหาใช้พืชพันธุ์ที่เกิดขึ้นในประเทศนี้เองไม่ เป็นพืชพันธุ์ที่ต้องทำการเพาะปลูกอยู่เนื่องกัน ทั้งไม่เคยพบหรือได้ยินว่ามีป่าข้าวในประเทศไทย ข้อที่น่าสนใจมีอยู่ว่า ไทยทุกเหล่าทุกสาขากินข้าว ทุกถิ่นที่มีไทยตั้งหลักฐานอยู่ต้องมีการปลูกข้าวและการทำนา เมื่อพิจารณาดูพื้นภูมิประเทศที่ไทยอพยพลงมาจากทางเหนือ คือในประเทศจีนโดยตลอดจะเห็นได้ว่าทุกลุ่มแม่น้ำที่ไทยผ่าน ที่ไทยอาศัยย่อมมีการทำนาทั้งสิ้น ตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำเหลือง แม่น้ำเอียงจ๊อ แม่น้ำแดง แม่น้ำสาละวิน ตลอดจนแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน โขง เจ้าพระยา ท่าจีน แมกลอง บางปะกง และแม่น้ำเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ ฯลฯ ล้วนมีการทำนาเนื่องกันมาโดยตลอด ในปัจจุบันนี้ในถิ่นที่ไทยเคยผ่าน ไทยเคยอาศัย ก็ยังทำการปลูกข้าว ทำนาอยู่ทั่วไป และข้าวที่ดีที่สุดในโลกทุกวันนี้ก็คือ “ข้าวสยาม” (Siam Rice) ที่ปลูกอยู่ในลุ่มแม่น้ำแห่งประเทศไทยนี้ ฉะนั้นการที่จะตีความหมายของคำ “สยาม” ว่า “ข้าว” ก็น่าจะสมเหตุสมผลด้วยประการทั้งปวง และถ้า “สยาม” หมายถึง “ข้าว” ได้จริงก็นับว่า “สยาม” มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับ “ไทย” อยู่อย่างมากมายจนถึงกับไทยจะขาด “สยาม” (ข้าว) เสียมิได้

การนำชื่อ “ข้าว” มาตั้งเป็นชื่อประเทศก็น่าจะมีทางเป็นไปได้ เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ชื่อท้องที่ตำบลต่างๆ ในประเทศไทยที่เกี่ยวกับ “ข้าว” ก็มีอยู่มากมายเหลือที่จะคณานับ ที่เป็นชื่อประเทศก็มี “ลานนา”^{๕๔} ซึ่งเต็มไปด้วยนาและอุดมด้วยข้าว ในปีหนึ่งๆ ปรากฏว่าทำนาได้ถึงสองครั้ง^{๕๕} ที่เป็นเมืองทั้งโบราณและปัจจุบันก็มีที่มีชื่อเหลืออยู่คือธัญบุรี^{๕๖} ซึ่งไม่มีที่สงสัยข้าวเต็มไปทั้งเมือง ที่เป็นชื่ออำเภอและตำบลก็มีอยู่ไม่น้อย มีทั้งทุ่งทั้งนาซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับข้าวทั้งสิ้น จะขอยกมาแต่พอสมควร

^{๕๔} ชื่อประเทศทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งนครหลวงอยู่ที่ “เชียงใหม่” บัดนี้

^{๕๕} ดูหนังสือเรื่อง Siam Rural Economical Survey 1930-31 Carl C. Zimmernan Ph. D.

^{๕๖} เมืองข้าวน่าจะคู่กับเมืองปลา “มีนบุรี”? - มีข้าวในนา มีปลาในน้ำ - จารึกพ่อขุนรามคำแหง

คือทุ่งภูเขาทอง หนองข้าวเหนียว ท่าข้าวเปลือก ท่าฉาง บ้านยั้งทลาย บางนา บ้านนา
ทุ่งนาไทย พันนา นาแวง นาทวี นาเรียง นาทุ่ง นาวัง ฯลฯ ดังกล่าวมาแล้วนี้จะได้
ว่า การที่จะเอา “ข้าว” ไปตั้งเป็นชื่อประเทศที่อุดมด้วยข้าวและมีความเกี่ยวข้องกับ
“ข้าว” อย่างมากมายเช่นนี้ก็มักจะสมเหตุสมผลทุกประการ และเนื่องด้วยประเทศไทย
เกาเนียมใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาครูเก่าครูแก่ ชื่อประเทศจึงเรียกไปตามศัพท์
สันสกฤตว่า “ศยาม” หรือ “สยาม” ดังที่กล่าวมาแล้วนี้

การนำเอาสิ่งสำคัญของบ้านเมืองมาตั้งชื่อบ้านเมืองหรือชื่อคนนี้เป็นของ
ธรรมดา ประเทศไทยมีพระแก้วมรกตเป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญ ไทยก็ให้ชื่อนครหลวง
ของประเทศว่า “กรุงรัตนโกสินทร์” ในครั้งพุทธกาล “ข้าว” เป็นอาหารสำคัญอยู่มาก
พระเจ้าศิริสุทโธทนะพุทธบิดาก็มีพระนามแปลได้ความว่า “ข้าวสุก”^{๔๗} ชื่อพระวงศ์
อื่นๆ ก็ทรงพระนามมีความหมายถึง “ข้าว” ไปในทำนองเดียวกัน เมื่อพระนามพระ
พุทธบิดายังหมายถึง “ข้าว” ได้ การตั้งชื่อประเทศไทยอันอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวว่า
ประเทศเต็มไปด้วยข้าวโดยใช้คำสันสกฤตว่า “ศยาม” และเขียนเป็นไทยตามหลักของ
การเขียนว่า “สยาม” ดังนี้ก็ไม่มีทางที่น่าจะสงสัยว่าจะเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นจึงกล่าวว่า
การที่ประเทศไทยได้ชื่อว่า “สยาม” นั้น คำสยามน่าจะหมายถึง “ข้าว” และเหตุที่
เรียกประเทศนี้ว่าประเทศสยามก็เพราะประเทศนี้อุดมด้วยข้าวนั่นเอง และก็สมกับที่
Sir Monier Williams ให้ความหมายไว้ว่า “ศยาม” คือ “a kind of cultivated
millet” นั่นเอง

คำอธิบายความหมายของคำ “สยาม” ในขั้นต่อไปนี้ค่อนข้างจะยาว หลักฐาน
ที่นำมาประกอบคำอธิบายส่วนสำคัญนี้มาจากวรรณคดีสันสกฤตชื่อ วิชาญปุราณะ คำ
ที่เกี่ยวกับ “สยาม” ในวรรณคดีเรื่องนี้เขียนไว้ว่า “ศยามนุดก” ซึ่งแยกออกไปเป็น
ศยาม กับ อนุดก ศยาม แปลว่าสี “เขียว” อนุดก Macdonell ให้ความหมายไว้ว่า
destroying คือมีอำนาจที่จะทำลาย

^{๔๗} พุทธประวัติ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

เรื่องราวในวิษณุปุราณะนั้นกล่าวว่า “ศยามนุดก” เป็นแก้วศิลาดวงหนึ่งประทับอยู่ที่พระศอกของพระอาทิตย์ ขณะที่ดวงแก้วศิลานี้ประดับอยู่เราจะเห็นพระอาทิตย์ในลักษณะของดวงไฟใหญ่อันให้แสงสว่างแก่โลก แต่เมื่อปราศจากแก้วศิลาดวงนี้ พระอาทิตย์จะมีลักษณะเป็นมนุษย์ที่ดำเตี้ย มีสีประกายแดงเหมือนทองแดงที่ไหม้ไฟ พระเนตรมีสีแดงเรื่อๆ

วิษณุปุราณะ อธิบายลักษณะของแก้วศิลาประดับพระศอกพระอาทิตย์ไว้ว่า “แก้วศิลานี้อาจดลบันดาลให้เกิดทองคำได้วันละ ๘ กอง ความศักดิ์สิทธิ์ของแก้วศิลานี้อาจขจัดความกลัวเกรงต่อกลางร้าย ขจัดภัยอันเกิดแต่สัตว์ป่า อคติภัย โจรภัย และทุกภิกขภัยทั้งหมด” ข้อความในวิษณุปุราณะตอนนี้ H.H.Wilson, M.A., F.R.S. ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายสันสกฤตแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ได้แปลออกจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาอังกฤษ^{๔๔} ไว้ว่า

“The Jewel, which yielded, daily, eight loads of gold, and through its marvelous virtue, dispelled all fear of portents, wild beasts, fire, robbers, and famine...”

จากเรื่องราวข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า “ศยามนุดก” เป็นชื่อของแก้วศิลา ชนิดหนึ่งซึ่งเป็นดวงแก้ววิเศษ มีอิทธิฤทธิ์ที่จะทำลายความชั่วร้ายต่างๆ อันเป็นอวมงคลให้ศูนย์สิ้นไป

คุณค่าแห่งแก้วศิลา “ศยามนุดก” นั้น ปุราณะที่กล่าวถึงยังอธิบายต่อไปอีกว่า “ศยามนุดก” นี้เป็นแก้วศิลาประหลาด เมื่อดอกไปอยู่กับผู้ใด ถ้าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์สมควรแก่ค่าของศยามนุดก แล้วย่อมจักเจริญรุ่งเรือง แต่ผู้ไม่สมควรกับ ศยามนุดก หากได้ไปไว้ในความคลุมเครือ ก็ย่อมถึงภัยพินาศคือความตาย ซึ่งท่านศาสตราจารย์

^{๔๔} จากหนังสือ The Vishnu Purana, a system of Hindu Mythology and tradition, translated from the original Sanskrit เล่ม ๔ บทที่ ๑๓ หน้า ๓๕-๓๖ edited by Fitzedward Hall.

สันสกฤตผู้กล่าวนามข้างต้นได้แปลออกเป็นพากย์อังกฤษว่า^{๕๙}

“Now, it was the peculiar property of this jewel, that, although it was exhaustible source of good to a virtuous person, yet, worn by a man of bad character it was the cause of his death.....”

บ้านใดเมืองใดได้ “ศยามนุดก” ไว้ บ้านเมืองนั้นย่อมพ้นภัยพิบัติต่างๆ ด้วยอิทธิฤทธิ์ของดวงแก้วศิลานี้ อันตรายเกิดแต่ความแห้งแล้ง ความกันดาร หรือโรคระบาด อันสังหารชีวิตมนุษย์จักไม่บังเกิดขึ้นเลย

นอกจากข้อความที่แสดงถึงอิทธิฤทธิ์ของแก้วศิลา “ศยามนุดก” อันมีอยู่ใน *วิษณุปุราณะ* วรรณคดีชิ้นเอกของอินเดียดังได้นำมากล่าวข้างต้นแล้ว H.H. Wilson ยังได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ในฉบับภาษาอังกฤษอีก ดังข้อความต่อไปนี้

“ดวงแก้วศิลาวิเศษในปุราณะนั้น มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกันกับแก้วศิลาชนิดหนึ่ง ซึ่งมีค่าควรแก่การสมโภช แก้วศิลาชนิดนี้มีอยู่ทางตะวันออก ตามข้อเขียนของพวกมเหษัฒมัตมีอยู่ว่า แก้วศิลาชนิดนี้แต่เดิม Noah ได้ให้แก่ Yapeth พวกเขาเรียกชื่อแก้วศิลานี้ว่า Hajarul matar พวกเขาเปอร์เซียเรียกว่า Sang yeddah และพวกเขาเรียกชื่อว่า Jeddah tash การมีแก้วศิลาชนิดนี้ กล่าวกันว่า อาจบันดาลให้เกิดฝนและความอุดมสมบูรณ์ ผู้ประพันธ์หนังสือ *Habibus Syrya*^{๖๐} ได้ให้คำรับรองไว้อย่างแน่นแฟ้นว่า ในสมัยของท่านนั้นแก้วศิลาชนิด “ศยามนุดก” นี้ยังมีอยู่ และตกอยู่ในครอบครองของชนเผ่ามองโกล (Mongel) เหล่าหนึ่ง แต่หาได้บอกไม่ว่าเป็นมองโกลเหล่าใด

นายพันโท David Price ได้เขียนไว้ใน *Chronological Retrospect* เล่ม ๒ หน้า ๔๕๗ และ ๔๕๘ เก็บความได้ดังนี้ “หลังจากอุทกภัยครั้งใหญ่ของโลก

^{๕๙} จากหนังสือ *The Vishnu Purana, a system of Hindu Mythology and rdition, translated from the original Sanskrit* เล่ม ๔ บทที่ ๑๓ หน้า ๓๕-๓๖ edited by Fitzedward Hall.

^{๖๐} หนังสือ *Habibus Syryar* นี้ H.H. Wilson ว่าแต่งในศตวรรษที่ ๑๖ แห่งคฤศตกาล

เรือใหญ่ของ Noah ก็ค้างอยู่บนยอดเขา Jud. Noah ได้จัดการแบ่งแผ่นดินออกเป็น ๔ ส่วน เพื่อให้บุตรชายไปครอบครอง การแบ่งนี้กล่าวว่าเป็นการกระทำโดย พลังการ หรือโดยบัญชาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสวรรค์ก็ได้ทั้งสองสถาน Yapeth บุตรชายคนหนึ่งได้รับส่วนแบ่งให้ไปปกครองพื้นที่ทางตะวันออก เมื่อจะอำลาบิดามา นั้นได้ขอคำแนะนำจากบิดาในเรื่องสำคัญบางประการ นัยว่าได้ขอคาถาอาคมอย่างใด อย่างหนึ่ง คาถาอาคมที่ว่านี้กล่าวกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์นักถึงกับสามารถจะดล บันดาลให้เกิดฝน เพื่อช่วยเหลือราษฎรในขณะที่ยกคันน้ำให้การเพาะปลูกเจริญดีได้ สมตามความประสงค์ ทั้งกล่าวได้ด้วยว่า Noah ได้จารึกอะไรลงไปบนแก้วศิลาดวง หนึ่งคล้ายกับจะเป็นพระนามของพระเจ้า^{๖๔} Yapeth ได้แก้วศิลานั้นแล้วก็แยก ทางมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ท่องเที่ยวไปในห่านองผู้เลี้ยงสัตว์ตลอดแผ่นดิน อันตนได้รับสิทธิให้ครอบครอง บุคคลอื่นๆ ที่ได้ติดตามมาก็ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ทั่วหน้ากัน คราวใดเมื่อเกิดข้าวยากหมากแพงหรือแล้งฝน ก็ได้อาศัยแก้วศิลาวิเศษ ดวงนั้นช่วยดลบันดาลให้มีฝน แผ่นดินที่อยู่ที่อยู่อาศัยก็ชุ่มชื้น ยิ่งความมั่งคั่งให้แก่พืช พันธุ์ธัญญาหาร ดวงแก้ววิเศษนี้นายพันโท David Price กล่าวว่า พวกอาหรับเรียก Hidjer-ul-mattyr, lapis inbifer หรือแก้วศิลานำฝน พวกเปอร์เซียเรียกว่า Sang -- Yeddah หรือแก้วศิลาที่ปกปักรักษาให้ความร่มเย็นเป็นสุข หรือแก้วศิลาแห่งความมี อำนาจ พวกตุรกีเรียก Jeddah taush นายพันโท David Price ยืนยันว่าในศตวรรษที่ ๑๖ แก้วศิลานี้ตกอยู่ในครอบครองของชนเผ่ามองโกลเหล่าหนึ่งเช่นเดียวกับผู้แต่ง Habibus Syryar ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าโดยอภินิหารและเรื่องราวของแก้วศิลานี้ดู ละม้ายคล้ายคลึงกันกับแก้วศิลา "ศุยามนตก"

M. Langlois ได้แปลความเห็นเรื่องแก้วศิลานี้จากหนังสือ *หรือวังษ์*^{๖๕} ออกเป็นภาษาฝรั่งเศส ข้อความในหนังสือในเล่ม 1 หน้า 170 หมายเหตุที่ 4 อธิบายไว้ดังข้อความต่อไปนี้

^{๖๔} "...the mysterious name of God. Inscribing it on stone....."

^{๖๕} Harivaman

“ศุยามนุดก”^{๒๓} นี้เป็นแก้วศิลาที่งดงาม มีค่าอันล้ำเลิศ เป็นเสมือนบ่อเพชร ซึ่งดลบันดาลความมั่งคั่งสมบูรณ์ผู้ครอบครอง เป็นแก้วชนิดเดียวกับที่ชาวอินเดีย เรียกว่า “สุรยกานต” เป็นแก้วประดับที่แสดงอำนาจล้นของพระจักรพรรดิ อันพระราชาอื่นต่างก็มุ่งที่จะช่วงชิงเอาไปเป็นของ ๆ ตน^{๒๔}

ความหมายของคำ “ศุยามนุดก” ตามหลักฐานอันมีมาในวรรณคดีสันสกฤต ชื่อ **วิษณุปุราณะ** หลักฐานของศาสตราจารย์ H.H.Wilson M.A., E.R.S. ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายสันสกฤตแห่งมหาวิทยาลัย Oxford ซึ่งอธิบายไว้ในปุราณะฉบับภาษาอังกฤษ ความเห็นของนายพันโท David Price ใน **Choronological Retrospect** และของ M. Langlois ใน “หริวงษ์” ฉบับภาษาฝรั่งเศสที่นำมาแสดงไว้ข้างต้นตลอดจนข้อความใน **Encyclopaedia Britannica** ล้วนชี้ให้เห็นชัดว่า “ศุยามนุดก” เป็นแก้วศิลาวิเศษที่ชาวตะวันออกหลายชาติหลายภาษานับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์และอภินิหαρมาก ทั้งเรียกชื่อผิดเพี้ยนกันไปต่าง ๆ นานา ข้อสำคัญอันควรระยกขึ้นกล่าวจากเรื่องราวที่มีมานี้ก็คือ หลักฐานที่ชี้ชัดอยู่ว่า แก้วศิลา

^{๒๓} เรื่อง “ศุยามนุดก” นี้นอกจากในวิษณุปุราณะแล้ว ยังมีกล่าวในหนังสืออื่นอีกเป็นต้นว่า Bhagavata, Vayu, Matsya, Brahma, Harivamsa และในปุราณะอื่น ๆ ส่วนเรื่องละเอียดของแก้วศิลาศุยามนุดกนั้นมีอยู่ในวิษณุปุราณะ

^{๒๔} บรรดาแก้ววิเศษต่างๆ ที่มีในอินเดียนั้นใน **Encyclopaedia Britannica** เล่ม ๘ หน้า ๑๗๐ มีว่า บรรดาแก้วศิลาอันมีค่าทั้งหลายนั้นในสมัยโบราณย่อมถือกันว่ามีฤทธิ์เป็นแก้วศิลาที่มีค่าล้ำเลิศ ทั้งยังมีอิทธิฤทธิ์อีกหลายประการเช่น นำให้ดวงตาสว่างสดใส ทำให้น้ำกลายเป็นสีเขียวย ช่วยสตรีมีครรภ์ให้คลอดบุตรง่าย และปลดเปลื้องอวมงคลนานาประการ การเชื่อถือแก้วศิลาวิเศษนี้ ยังคงมีอยู่ในตะวันออกกระทั่งทุกวันนี้

คำอธิบายของ M. Langlois เป็นภาษาฝรั่งเศสนั้นมีอยู่ ดังนี้ “Qu'etait-ce que cette Pierre poetique du Syamantaca? On pourrait, d'après ce récit, supposer que c'était quelque mine de diamants; qui vait répandu la richesse et l'abondance dans les etats du prince qui la possédait. On pourrait croire aussi que le Syamanyaca etait la meme chose que cette Pierre merveilleuse appelée par les Indiens souryacanta, et que nous prenons quelquefois pour le cristal; ou bien un ornement royal, marquee distinctive de l'autorité, que tous ces princes se disputaient.”

ชนิดเดียวกันกับ “ศยามนุดก” นี้เป็นแก้ววิเศษ และแก้วมรกต ตามความใน **Encyclopaedia Britannica** ก็มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับแก้วศิลาศยามนุดก ว่าโดยกาลเวลา หลักฐานที่อ้างมาข้างต้นก็กล่าวไว้ในศตวรรษที่ 16 แห่งศตวรรษนี้เอง แก้วศิลาวิเศษทำนองแก้วศิลาศยามนุดกนี้ก็ยังคงอยู่ในมือของชนเผ่ามองโกลเผ่าหนึ่ง ข้อควรสังเกตและเอาใจใส่ก็คือ ในขณะที่เวลานี้และเวลาที่นับย้อนขึ้นไปจนถึงศตวรรษที่ ๑๖ แห่งศตวรรษหรือเก่ากว่านั้น จนถึงสมัยเชียงแสน ไทยอันสืบมาแต่ มองโกลเหล่านั้น^{๖๔} มีแก้วศิลาอันมีศักดิ์านุภาพ นับเป็นแก้วศิลาวิเศษทำนองเดียวกันกับแก้วศิลา “ศยามนุดก” ไว้ในกำมือแล้ว และแม้ในสมัยนี้ วันนี้ แก้วศิลาทำนองเดียวกันนั้นก็ยังเป็นของไทยอยู่ เป็นเสมือนมิ่งขวัญของชาติ แต่แก้วศิลาที่ไทยมีอยู่เวลานี้ ได้ปรากฏรูปเป็นประหนึ่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไทยทุกคนกราบไหว้ ไทยทุกคนบูชาอยู่ตลอดกาล แก้วศิลาวิเศษนี้คือพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร พระแก้วมรกตอันประดิษฐานอยู่เหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดใดในท่ามกลางแห่งหัวใจของประชาชนชาวไทยทั้งหลาย

พระพุทธรูปรัตนปฏิมากร พระแก้วมรกต พระองค์นี้ นักประวัติศาสตร์^{๖๕} กล่าวกันว่าเป็นศิลปวัตถุที่ไทยได้รับจากอารยธรรมแห่งอาณาจักรไทยอันไพศาลในประเทศจีนราวยุคชานเจ้า แต่นักโบราณคดี^{๖๖} กล่าวว่า “ดูเหมือนว่าจะเป็นฝีมือช่างลาวเหนือโบราณช่างเมืองเชียงแสนเห็นคล้ายคลึงมากกว่าฝีมือช่างเมืองอื่น” อย่างไรก็ตาม แก้วศิลาดวงอันนายช่างได้ประดิษฐ์ขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูปรัตนปฏิมากรนี้ เมื่อเทียบอภินิหารอันปรากฏอยู่ทางตำนานกับอิทธิฤทธิ์ของแก้วศิลา “ศยามนุดก” แล้ว ก็จะมีส่วนคล้ายคลึงกันหลายประการ เป็นต้นว่า ความเห็นของ M. Longlois^{๖๗} ที่ว่าเป็น แก้วประดับที่แสดงอำนาจล้นของพระเจ้าจักรพรรดิ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

^{๖๔} H.G. Wells. ในหนังสือหลักไทยก็มีข้อความยืนยันไว้ว่า “ไทยเป็นมองโกลสาขาหนึ่ง”

^{๖๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

^{๖๖} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^{๖๗} หริวงค์

เจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิจารณ์ไว้ว่า “ท่านที่เป็นเจ้าของเดิมที่ให้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้คงมีอนุภาพมาก จึงได้แก้วก้อนใหญ่ถึงเพียงนี้มา ไม่มีผู้อื่นที่จะคิดริษาช่วงชิงไปได้... พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดที่มีบุญญาภินิหารแก่กล้าจึงจะรักษาพระพุทธรูปปฏิมากรพระองค์นี้ไว้ได้.....” ใน วิชาอนุปุราณะ ที่ว่า “ศยามนุดก” นี้ตกอยู่กับผู้ใด หากผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ควรแก่ค่าของศยามนุดกแล้วจักเจริญรุ่งเรือง แต่ผู้ไม่สมควรแก่ศยามนุดกเมื่อได้แก้วนี้ไว้ในครอบครอง ย่อมถึงภัยพิบัติความตายเป็นที่สุด” ในตำนานพระแก้วมรกตก็มีว่า “พระนครศรีอยุธยาที่เป็นมหานครอันใหญ่เห็นจะเป็นด้วยไม่ได้พระพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ไว้ในพระนคร จึงมีข้าศึกมาประชิดชนพระนครเป็นหลายครั้งและมีเหตุเปลี่ยนเจ้าแผ่นดินต่างวงศ์และชิงสมบัติ ต้องรบพุ่งกันกลางพระนครก็มีจนถึงศักราช ๑๑๒๙ ปี เสียดกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เจ้าตากสินซึ่งเป็นพระยากำแพงเพชรได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินครอบครองในสยามประเทศ อาศัยกำลังสมเด็จพระเจ้ามหาจักรีศรีอภัยคุณ พระเจ้าสุรสีห์พิศณุวาธิราชได้ช่วยกันปราบยุคเข็ญสิ้นเสี้ยนศัตรูราบเป็นปรกติแล้วมาตั้งพระนครธนบุรี ครั้นจุลศักราช ๑๑๔๑ ปี สมเด็จพระเจ้ามหาจักรีศรีอภัยคุณและพระเจ้าสุรสีห์พิศณุวาธิราช ได้ยกพลโยธาทัพขึ้นไปปราบเมืองสัตตนาคนหุต เวียงจันทน์ ด้วยอำนาจบารมีสมเด็จพระเจ้ามหาจักรีศรีอภัยคุณซึ่งควรเป็นผู้ครอบครองปฏิบัติบูชาพระพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ พระเจ้าร่มขาวเมืองหลวงพระบางก็สวามิภักดิ์ช่วยในการสงคราม พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีสัตตนาคนหุตราชวงศ์ลาววงศ์แสนท้าวพระยาลาวครั้งนั้น ถึงได้พระพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ไว้ก็นับถือวิปริตคิดเส่นักบูชากันเป็นเจ้าผีลัมโคกระบือบูชาเชิญให้เข้าคนทรงแม่มदनางท้าวเจรจาล่องลงคนไปต่าง ๆ ทานับถือโดยศรัทธาต่อพระพุทธรูปคุณตรง ๆ ไม่ จึงทนทานกำลังทหารและพระปัญญาบารมีสมเด็จพระเจ้ามหาจักรีศรีอภัยคุณมิได้ ก็พาบบุตรนัดดาหนีไป สมเด็จพระเจ้ามหาจักรีศรีอภัยคุณได้เมืองเวียงจันทน์แล้วก็เชิญพระพุทธรัตนปฏิมากร

ฝ่ายข้างกัมพูชาประเทศนั้นแผ่นดินเป็นจลาจล สมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิเสด็จกับพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชต้องยกทัพรีบออกไปถึงกัมพูชาประเทศ เพื่อจะปราบปรามแผ่นดินเมืองเขมรให้เรียบร้อย ฝ่ายการแผ่นดินกรุงธนบุรีนั้นก็ผันแปรไปต่าง ทำให้สมณพราหมณาจารย์และขุนนางข้าราชการประชาราษฎร์ทั้งปวงได้รับความเดือดร้อนด้วยราชทัณฑ์ อันมิควรต่างๆเป็นเหตุให้ราษฎรละทิ้งเหย้าเรือนแลภูมิลำเนาหนีเข้าไปเป็นหลายตำบล แผ่นดินกรุงธนบุรีเดือดร้อนทั่วทั้งเมือง พระเจ้าแผ่นดินเสียดิอารมณีนั่นก็ชะรอยจะเป็นอุบัติเหตุเพราะที่มีใต้อควรเป็นเจ้าของผู้ใต้อครอบครองปฏิบัติบูชาพระพุทธรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ บารมีเจ้าตากสินทรงกำลังศิริของพระพุทธรัตนปฏิมากรมิได้ จึงบังเอิญให้คลังไคล้เสียดิอารมณีสัญญาผิดวิปลาสไปดังนี้... ก็ตั้งแต่กรุงอมรรัตนโกสินทร์นี้มา... มีผู้ประทุษร้ายต่อแผ่นดินครั้งไรก็มีทันจะสำเร็จ เผอิญจับตัวได้ทุกครั้งมิได้ทำลุกลามไปได้มากแต่สักครั้งหนึ่งและมีเหตุการณ์สำคัญซึ่งจะเป็นช่องอันตรายแก่บ้านเมืองขึ้นอย่างไร ก็เผอิญให้กลับเป็นดีเรียบร้อยไปได้”^{๖๔}

ในเรื่องข้าวยากหมากแพงแล้งฝนตามคำอธิบายของนายพันโท David Price ก็มีอยู่ในเรื่องตำนานของพระพุทธรัตนปฏิมากร ปรากฏความว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฝนไม่ตกเมื่อเชิญพระแก้วมรกตออกแห่ ฝนจึงตก เรื่องโรคระบาดตามความใน **วิษณุปุราณะ** ก็มีพ้องกับเรื่องในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งปรากฏว่าเกิดอหิวาตกโรคครั้งใหญ่ ต้องทำพิธีอาพาธพินาศ เมื่อเชิญพระแก้วมรกตออกมาโรคก็สงบ^{๖๕} ในเรื่องป้องกันอัคคีภัยก็เช่นเดียวกัน ปรากฏ

^{๖๔} จากตำนานพระแก้วมรกตพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^{๖๕} อภินิหารของพระแก้วมรกตนี้ สมเด็จพระยาเดชาดิศรได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน **ดุษฎิสังเวย** ดังข้อความต่อไปนี้

“...พระคุณคุ้มหล้าสามัญ	นครเขตชั้นช์	เกษมสำราญบ้านเมือง
นิราพาธปราศข้องเขญเคือง	จำรูญรุ่งเรือง	ทั้งแผ่นดินไพบุลย์
พระมาถกลก่อเกื้อกูล	ทอนทุกชาติ	กำเดาบรรเทาพิศา
แล้วทรงบริรักษ์รักษา	สมเด็จพระษัตรา	ธิราชทุกปีนปลพิ...”

จากวารสารแห่งสมาคมคันริวิชา ประเทศไทย พฤษภาคม ๒๔๔๕

ความว่าในปี ค.ศ.๑๒๒๒ ไฟไหม้พุทธปรางค์ปราสาท แต่ด้วยบารมีของพระแก้วมรกตหา
ได้มีอันตรายแก่ประการใดไม่ เรื่องอภินิหารของพระแก้วมรกตและอิทธิฤทธิ์ของ
ดวงแก้วสยามนุคกที่ยกมาเปรียบเทียบกันนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกันอยู่มาก ฉะนั้นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองนี้ น่าจะมีการเกี่ยวข่องกันบ้างไม่มากก็น้อย และข้อสำคัญอันควร
สังเกตก็คือ แก้วศิล ทำนอง “สยามนุคก” นั้นมีอยู่ทางตะวันออก อยู่ในความคุ้มครอง
ของชนเผ่ามองโกล และพระแก้วมรกตซึ่งมีอภินิหารทำนองเดียวกันกับแก้วศิลานั้นก็มี
ตำนานความมาจากแนวเดียวกัน ทั้งชาติที่เป็นผู้ครอบครองพระแก้วมรกตก็เป็นเผ่า
มองโกล ชาตินั้นคือชาติไทย ด้วยเหตุนี้พระแก้วมรกตกับสยามนุคก จึงน่าจะมีการ
เกี่ยวข่องกันอยู่บ้าง และประเทศอันเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต หรือประเทศไทย
บัดนี้ที่เคยมีชื่อว่าประเทศ “สยาม” อันเป็นคำที่สืบเนื่องมาแต่ศัพท์ “สยาม” ในภาษา
สันสกฤต ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแปลว่า “เขียว” ตามข้อความที่ไว้กล่าวมาแล้ว
ข้างต้น

เมื่อประมวลความเห็นตามที่ได้พิจารณาโดยลำดับ ความหมายของคำ
“สยาม” ก็จะได้ดังต่อไปนี้

๑. สยามอาจหมายถึงเมืองหรือประเทศของพระเจ้าสินธุ อันเป็นเมือง
ที่เจริญรุ่งเรืองในยุคหน้าแจ้ง หรืออาจหมายถึงชื่อของพระเจ้าสินธุ ที่เพี้ยนมาเป็น
เสียงไม้หรือเสียงมหลอ ซึ่งจีนก็ได้เรียก ไทยในยุคนี้ตามชื่อนี้ก็ได้

๒. สยามอาจหมายถึงข้าว ประเทศข้าว หรือเมืองอันเต็มไปด้วยข้าว ดังที่
เรียกกันว่าข้าวอู้นี้ ซึ่งหมายถึงความรุ่งคั่งก็ได้

๓. สยามอาจหมายถึงเมืองอันอุดมสมบูรณ์ด้วยทิวพฤกษ์ อุดมไปด้วยป่า
ไม้และพืชพันธุ์ธัญญาหารและเพราะความเขียวแห่งทิวพฤกษ์นี้ เป็นเหตุให้ได้ชื่อว่า
“สยาม” ก็ได้

๔. สยามอาจหมายถึงประเทศอันเป็นที่สถิตของพระพุทธรูปปฏิมากรพระแก้ว
มรกต หรือจะเรียกให้สั้นว่า “เมืองพระแก้ว” ดังที่ไทยเรียกนครหลวงของตนว่า
“กรุงเทพมหานครอมรินทร์โกสินทรราชธานี” ในปัจจุบันนี้ก็ได้

ตามความเห็นที่ได้ประมวลมานี้ ข้อใดจะผิดข้อใดจะถูกประการใดนั้น อยู่ที่เหตุและผล ทั้งอยู่ที่ความวินิจฉัยของท่านผู้รู้ ผู้ชำนาญ และผู้สนใจในเรื่องนี้ แต่อย่างไรก็ตาม สยามจะหมายถึง “สินโล” กิติ จะหมายถึง “ข้าว” กิติ จะหมายถึงเมืองอันมั่งคั่งสมบูรณ์กิติ หรือจะหมายถึง “เมืองพระแก้ว” กิติ ความหมายเหล่านี้ได้นำแสดงมาแล้วด้วยเหตุและผล ซึ่งล้วนแต่เป็นข้อนำวินิจฉัยทั้งสิ้น และก็น่าที่จะเพียงพอสำหรับจะกล่าวได้ว่า “สยาม” หมายความว่าอะไร? ทั้งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประเทศไทยเพียงไร?

แต่ความหมายของคำ “สยาม” นั้น หาได้สิ้นสุดลงแต่หลักฐานอันนำมาอธิบายเพียงเท่านั้นไม่ เพราะได้กล่าวไว้ในตอนวินิจฉัยคำ “ไทย” ว่า ความหมายของคำตามหลักนิรุกติศาสตร์นั้น หากคำมีอายุยืนยาวเพียงใด ความหมายของคำก็ย่อมขยายตัว ย่อมเปลี่ยนไป แปรไป มากขึ้นเพียงนั้น คำ “สยาม” มีอายุยืนง่อนาน มีความเก่าแก่เท่าๆ กับประเทศไทย ฉะนั้นความหมายของคำ “สยาม” ย่อมเปลี่ยนไปแปรไปจากเดิมมาก มากจนเป็นที่ยุ่งยากแก่การค้นคว้าหาหลักฐาน และคำเหมือนมนุษย์ย่อมมีชีวิตจิตใจ ความหมายของคำ “สยาม” ยังจะเจริญงอกงามต่อไปอีก และความหมายอนาคตของคำ “สยาม” น่าจะเป็น “ไทย” เพราะ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้เปลี่ยนคำ “สยาม” เป็น “ไทย” “สยาม” คือ “ไทย” “ชาวสยาม” คือ “ชาวไทย” “ไทย” หมายถึง “อิสระ” หมายถึง “รุ่งเรือง” หมายถึง ความ “เป็นใหญ่” ประเทศสยามหรือประเทศไทย ก็หมายถึงประเทศที่เป็นอิสระ ประเทศที่รุ่งเรือง และประเทศที่เป็น “มหารัฐ”

“หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย”